

Quicksan MVI

Analyse van de maatschappelijke effecten van de inkoop van het ministerie Justitie en Veiligheid

CE Delft

Committed to the Environment

Quickscan MVI

Analyse van de maatschappelijke effecten van de inkoop van het ministerie Justitie en Veiligheid

Dit rapport is geschreven door:

Lonneke de Graaff

Martijn Broeren

Delft, CE Delft, september 2018

Publicatienummer: 18.2P72.072

Rijksoverheid / Koop / Duurzaam / Maatschappelijke factoren / Producten / Klimaat / Effecten / Analyse

Oprachtgever: Ministerie van Justitie en Veiligheid

Alle openbare publicaties van CE Delft zijn verkrijgbaar via www.ce.nl

Meer informatie over de studie is te verkrijgen bij de projectleider [Lonneke de Graaff](#) (CE Delft)

© copyright, CE Delft, Delft

CE Delft

Committed to the Environment

CE Delft draagt met onafhankelijk onderzoek en advies bij aan een duurzame samenleving. Wij zijn toonaangevend op het gebied van energie, transport en grondstoffen. Met onze kennis van techniek, beleid en economie helpen we overheden, NGO's en bedrijven structurele veranderingen te realiseren. Al 40 jaar werken betrokken en kundige medewerkers bij CE Delft om dit waar te maken.

Inhoud

	Samenvatting	4
1	Introductie	6
	1.1 Leeswijzer	6
2	Maatschappelijk Verantwoord Inkopen	7
	2.1 Inkoopproces Rijksoverheid	7
	2.2 MVI-criteria	8
	2.3 Inkoopverantwoordelijkheid ministerie JenV	10
	2.4 Deelconclusie	11
3	Methode: quickscan MVI	12
	3.1 Doelstelling en afbakening	12
	3.2 Analysestappen	13
4	Spendanalyse	15
	4.1 Overzicht totale uitgaven	15
	4.2 Personele exploitatie	16
	4.3 Externe inhuur	17
	4.4 Uitbesteden	19
	4.5 Diensten en middelen	20
	4.6 Vervoer en verblijfskosten	21
	4.7 ICT	22
	4.8 Huisvesting	23
	4.9 Communicatie	24
	4.10 JenV Specifiek	25
	4.11 Deelconclusie	27
5	Resultaten klimaatimpact	31
	5.1 Resultaat analyse klimaatimpact	31
	5.2 Toelichting per productcategorie	33
6	Conclusies en aanbevelingen	41
	6.1 Productgroepen met hoge prioriteit op klimaatimpact	41
	6.2 Categorieën met hoge prioriteit op sociale aspecten	41
	6.3 Tips voor de categoriemanagers van het ministerie JenV	42
	6.4 De organisatie van MVI	42
	6.5 Verdere analysemogelijkheden	43
7	Referenties	45

A	Categorieën	46
B	Productgroepen met MVI-criteria	47
C	Niet meegenomen uitgaven	48
D	Klimaatimpact van elektriciteit	49
	D.1 Inleiding	49
	D.2 Groene stroom en Garanties van Oorsprong	49
	D.3 Relatie met investeringen in groene productiecapaciteit	50
	D.4 Toerekeningsvraagstuk	52
	D.5 Resultaat CO ₂ -emissiereductie bij elektriciteit	53

Samenvatting

Het ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV) wil de milieudruk van haar inkopen verlagen. Ook wil ze bijdragen aan verbetering van sociale omstandigheden bij haar leveranciers. CE Delft heeft de impact van de financieel grootste inkopen van het ministerie van JenV in kaart gebracht. Met deze analyse kan het ministerie goed onderbouwde keuzes maken voor activiteiten die de klimaatimpact en sociale omstandigheden verbeteren. Zo kan het ministerie invulling geven aan Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI).

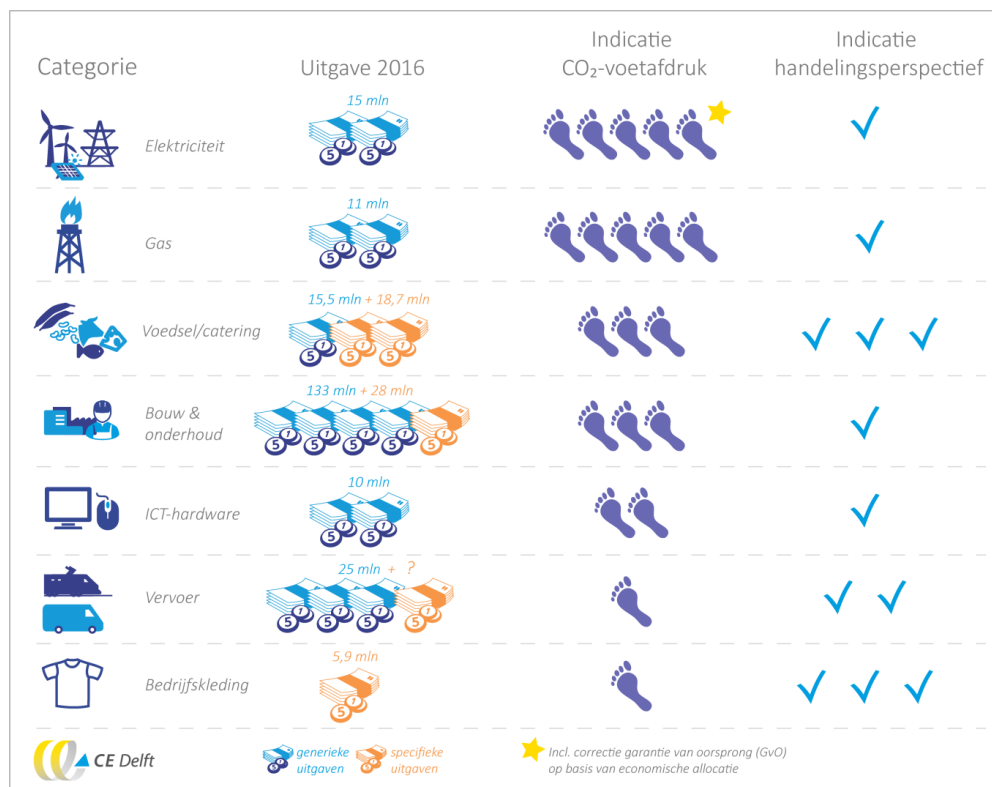
Financiële analyse

CE Delft heeft een financiële analyse gemaakt van alle uitgaven van het ministerie in het jaar 2016, salarissen uitgezonderd. Het resultaat hiervan is een lijst met categorieën waar het meeste geld in om gaat. Belangrijk hierbij is het onderscheid tussen specifieke en generieke uitgaven. De specifieke uitgaven beheert het ministerie zelf. Ook zijn er contracten die door andere ministeries worden beheerd. Dat zijn de generieke uitgaven. Zo is het Rijksvastgoedbedrijf verantwoordelijk voor energie en huisvesting. Bij de generieke uitgaven heeft het ministerie van JenV minder invloed.

Quickscan klimaatimpact

CE Delft van de ingekochte leveringen een quickscan uitgevoerd om de klimaatimpact over de hele keten in kaart te brengen. Om de impact te kunnen kwantificeren heeft CE Delft zoveel mogelijk fysieke data vanuit het ministerie gebruikt, bijvoorbeeld over afgelegde reiskilometers of hoeveelheid voeding. De analyse resulteert in de grootste kansen om de klimaatimpact te reduceren. Figuur 1 geeft een visuele samenvatting van de uitgaven, een indicatie van de voetafdruk en de mate waarin het ministerie invloed kan uitoefenen.

Figuur 1 - Infographic klimaatimpact van uitgaven 2016 door het ministerie van Justitie en Veiligheid

De totale klimaatimpact van de geïnventariseerde uitgaven is ongeveer 170 kiloton CO₂-equivalent. De grootste impact wordt geleverd door gas en elektriciteit. Ook voedsel en bouw & onderhoud hebben een relatief hoge klimaatimpact. ICT hardware, vervoer en bedrijfskleding dragen in mindere mate bij aan de klimaatimpact.

Aandachtspunten voor verlagen klimaatimpact

Voor de onderstaande categorieën is het aan te bevelen om MVI-criteria op Niveau 2 of 3 te hanteren. Per categorie volgen uit de analyse de volgende aandachtspunten om de klimaatimpact te verlagen:

- **Energie:** Hoewel het hier gaat om een generieke uitgave, is het vanwege de grote impact toch aan te bevelen aandacht te besteden aan deze categorie. Bij het aanschaffen van nieuwe apparaten kan energie-efficiëntie worden meegenomen als beoordelingscriterium. Daarnaast kan via BZK worden gepleit voor energiebesparende maatregelen. Ook kan het ministerie van JenV aan BZK vragen om de energie verder te verduurzamen en zonnepanelen en windmolens te plaatsen om het gebruik van hernieuwbare energie te vergroten.
- **Voedsel:** Een groot deel van de uitgaven voor voedsel zijn specifieke uitgaven, waarbij het ministerie dus invloed heeft. De klimaatimpact kan worden verlaagd door vlees (met name rundvlees) en zuivel te vervangen door plantaardige producten. Daarnaast helpt het om te kiezen voor lokaal geproduceerde waren van het seizoen.
- **Bouw & Onderhoud:** Een gedeelte van de uitgaven van Bouw en onderhoud zijn specifieke uitgaven, waarbij het ministerie dus invloed heeft. Aanbevelingen zijn: vaker renoveren in plaats van investeren in nieuwbouw, duurzaam bouwen (circulair, multifunctioneel en aanpasbaar), duurzame materialen toepassen (hernieuwbaar, hergebruikt) en minder materiaal gebruiken.
- **ICT:** Het ministerie kan zelf bij de aanschaf van computers de minimale behoefte onderzoeken en systemen aanschaffen met voldoende uitbreidingscapaciteit. Schaf waar mogelijk laptops of thin clientsystemen aan in plaats van desktops en monitoren. Bekijk of het mogelijk is om hergebruikte (refurbished) apparatuur aan te schaffen.
- **Vervoer:** Voor het vervoer van gedetineerden kan het ministerie onderzoeken of het mogelijk is om transportmiddelen in te zetten die een lagere klimaatimpact hebben.
- **Bedrijfskleding:** Bij categorie bedrijfskleding kan het ministerie de kleding zo lang mogelijk laten meegaan en hergebruiken. Bij aanschaf van nieuwe kleding kan men kiezen voor gerecyclede vezels of andere vezels met lage klimaatimpact.

Sociale aspecten

Voor de categorieën met de grootste uitgaven heeft CE Delft aangegeven waar sociale aspecten, zoals Social Return en Internationale Sociale Voorwaarden (ISV) een rol spelen. Bij Social Return gaat het om creëren van werkgelegenheid voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Hiervoor zijn de grootste categorieën met dienstverlening interessant. De top-5 categorieën waar kansen liggen voor Social Return, staat bestaat uit: Bedrijfsvoering, DJI: subsidies DJI/DBBC extern, Advisering, Uitbesteding ICT, Beheer, onderhoud programmatuur & software.

ISV richt zich op het bevorderen van de internationale arbeidsnormen, zoals het tegengaan van dwangarbeid, slavernij, kinderarbeid en discriminatie. Voor het ministerie JenV zijn de ICT-gerelateerde productgroepen en catering het meest relevant om ISV toe te passen.

Verankering van MVI

CE Delft benoemt als overkoepelend aandachtspunt dat het goed is om MVI als vast onderdeel te integreren in het werkproces bij aanbestedingen en inkoop. De betrokkenheid van en samenwerking tussen bestuurders, budgethouders (opdrachtgevers) en inkopers is van groot belang voor een succesvolle toepassing van MVI. Het ministerie van JenV kan het grootste maatschappelijke rendement behalen als zij al vroegtijdig (tijdens de opdrachtformulering) op MVI aanstuurt.

1 Introductie

Het ministerie van Justitie en Veiligheid (ministerie van JenV) heeft in 2017 het Manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen 2016-2020 (Manifest MVI) ondertekend. Via het manifest MVI hebben de bestuurders van het ministerie van JenV zich verbonden aan de ambitie om de effectiviteit en impact van MVI te vergroten. Eén van de afspraken in dit manifest is het opstellen van een actieplan MVI voor de eigen organisatie. Via dit actieplan zal het ministerie duidelijk maken wat de ambities en acties zijn voor de eigen organisatie.

Het ministerie van JenV wil door middel van maatschappelijk verantwoord inkopen de milieudruk van haar uitgaven verlagen. Het doel van dit project is om voor de grootste financiële uitgaven van het ministerie van JenV de klimaatimpact in kaart te brengen, salarissen uitgezonderd. Met dit inzicht kan het ministerie goed onderbouwde keuzes maken voor mogelijke activiteiten die zij kan gaan uitvoeren ter verbetering van haar klimaatimpact.

Het gaat hier om een 'quickscan MVI': een indicatie van de uitgaven en bijbehorende klimaatimpact van het ministerie. We richten ons dus op de belangrijkste uitgaven en op die posten waarvoor informatie voorhanden is (quickscan). Daarnaast ligt de focus voornamelijk op de klimaatimpact die met deze uitgaven gepaard gaat en in beperkte mate op andere MVI-aspecten. De klimaatimpact is vanuit de Nederlandse overheid gezien een zeer relevante indicator; zo heeft de regering-Rutte III de doelstelling geformuleerd om in 2030 een reductie van 49% te realiseren. Daarnaast is er veel data beschikbaar over de klimaatimpact van verschillende activiteiten, waardoor deze beter gekwantificeerd kan worden dan andere milieu-effecten.

Naast de gekwantificeerde klimaatimpact worden ook andere aspecten die relevant zijn voor MVI, zoals het toepassen van Internationale Sociale Voorwaarden en Social Return, waar mogelijk kwalitatief besproken.

1.1 Leeswijzer

- In Hoofdstuk 2 schetsen we de achtergrond van maatschappelijk verantwoord inkopen bij de Rijksoverheid en bij het ministerie van JenV.
- Hoofdstuk 3 gaat in op de toegepaste quickscanmethode en bespreekt de doelstelling en de analysestappen.
- Hoofdstuk 4 beschrijft de spendanalyse, waarin op basis van de uitgaven in 2016 wordt bekeken voor welke posten de klimaatimpact kan worden bepaald en waar sociale aspecten een rol kunnen spelen.
- In Hoofdstuk 5 bespreken we de kwantitatieve resultaten voor de klimaatimpact.
- Hoofdstuk 6 trekt conclusies uit de voorgaande analyses en geeft aanbevelingen over de mogelijkheden om de klimaatimpact te verlagen en sociale aspecten te verbeteren.
- In Hoofdstuk 6.5 geven we aan welke stappen in eventueel vervolgonderzoek kunnen worden opgepakt om deze quickscan verder te verdiepen.

2 Maatschappelijk Verantwoord Inkopen

In dit hoofdstuk bespreken we hoe maatschappelijk verantwoord inkopen is verankerd in het inkoopproces van de Rijksoverheid en wat de rol van het ministerie van Justitie en Veiligheid daarbij is.

2.1 Inkoopproces Rijksoverheid

Elk ministerie, dus ook het ministerie van Justitie en Veiligheid, is verantwoordelijk voor de inkopen ten behoeve van het eigen ministerie en de toepassing van maatschappelijk verantwoord inkopen (MVI) daarbinnen.

Op Rijksniveau wordt er samengewerkt door inkopers, aanbestedingsjuristen, categorie- en contractmanagers, zodat het Rijk efficiënt en met kennis van vraag en aanbod kan inkopen. De samenwerking is geregeld via inkooppunten. Binnen het Rijk zijn er 20 inkooppunten. Een Rijksonderdeel kan goederen of diensten inkopen via het inkooppunt van zijn organisatie. Inkooppunten werken voor ministeries, uitvoeringsdiensten (zoals de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI)) en baten-lastendiensten (zoals het Centraal Justitieel Incasso Bureau).

De inkoop gaat via een contract. Als er geen contract is, doet het inkooppunt een aanbesteding. Het inkooppunt beoordeelt de inschrijvingen van de verschillende leveranciers op prijs, kwaliteit en maatschappelijke impact. Nadat het contract gesloten is, beheert het inkooppunt dit contract. Rijksonderdelen bestellen zelf diensten en producten binnen bestaande overeenkomsten.

31 generieke productgroepen

De inkooppunten kunnen ervoor kiezen om opdrachten van verschillende dienstonderdelen samen te voegen in één contract. Met het invoeren van het Rijksinkoopstelsel is gerealiseerd dat departementen niet alleen voor zichzelf bepaalde producten of diensten inkopen, maar gecoördineerd per productgroep of categorie voor elkaar. Dit geldt voor 31 generieke productgroepen die door meerdere ministeries worden afgenomen en vanuit het categoriemanagement, dat bij één van de ministeries is belegd, worden ingekocht. Zo koopt Rijkswaterstaat alle catering voor de Rijksoverheid in en het Rijksvastgoedbedrijf koopt de energie voor alle ministeries in.

Voor de producten en diensten die Rijksbreed worden ingekocht, werkt het Rijk met 31 categorie-managers. De categoriemanager onderzoekt voor zijn groep goederen of diensten de inkoopbehoefte van de ministeries, brengt de markt in kaart en zorgt voor inkoopcontracten waar de andere ministeries gebruik van kunnen maken. Bijlage A geeft een overzicht van de 31 generieke productgroepen van het Rijk.

Generieke en specifieke uitgaven

Uitgaven via contracten die door de centrale categoriemanagers zijn afgesloten worden generieke uitgaven genoemd. Bij de generieke uitgaven zijn de categoriemanagers verantwoordelijk voor de (inkoop)randvoorwaarden.

Uitgaven die door het ministerie van JenV worden besteed aan producten en diensten die níet via een centrale categoriemanager worden geregeld, worden specifieke uitgaven genoemd. Bij specifieke inkoop gaat het bijvoorbeeld om producten die specifiek ten behoeve van het ministerie van Justitie en Veiligheid worden ingekocht.

Voor sommige productgroepen worden zowel generieke als specifieke uitgaven gedaan. Bij 'catering' bijvoorbeeld is er een post 'Consumptieve diensten', waarbij de inkoop van catering voor medewerkers van het ministerie JenV Rijksbreed is georganiseerd via de betreffende categoriemanager. Daarnaast is er ook een specifieke uitgave voor de productgroep 'catering' die is geregistreerd onder de post 'DJI: Kosten ingeslotenen'. Het ministerie van JenV heeft dus zelf meer invloed op de inkooprandvoorwaarden voor de voeding/catering voor de ingeslotenen dan voor de catering voor de medewerkers op het kerndepartement. Daarvoor is immers de Rijksbrede categoriemanager verantwoordelijk.

2.2 MVI-criteria

Het Rijk koopt maatschappelijk verantwoord in. Daarbij past het Rijk MVI-criteria toe op diverse thema's zoals:

- milieu, waarbij het gaat om aspecten zoals klimaat, circulair en biobased;
- sociaal, waarbij het gaat om aspecten zoals Internationale sociale voorwaarden en Social Return;
- innovatie/MKB, waarbij het gaat om innovatiegericht inkopen en MKB-vriendelijk inkopen.

Milieucriteria

Er zijn voor 45 productgroepen milieucriteria opgesteld. Deze zijn gepubliceerd op de website van [PIANOO](#) (PIANOO, 2018). Een overzicht van deze productgroepen is gegeven in Bijlage B.

Sociale criteria

Ook voor de sociale aspecten zijn er criteria opgesteld. Dit zijn enerzijds de Internationale Sociale Voorwaarden en anderzijds criteria voor Social Return.

De *Internationale Sociale Voorwaarden (ISV)* richten zich op het bevorderen van de internationale arbeidsnormen, zoals het tegengaan van dwangarbeid, slavernij, kinderarbeid en discriminatie.

Het toepassen van de internationale sociale voorwaarden bij grote opdrachten voor leveringen, diensten en werken draagt bij aan het uitbannen van zulke misstanden in de inkoopketen.

De Rijksoverheid heeft tien risicocategorieën vastgesteld, waarbij de ISV-criteria moet worden toegepast. Dit zijn de categorieën: Bedrijfskleding; Catering; Papier, afvoer vertrouwelijke informatiedragers en print- en drukwerk; Energie; Grondstoffenmanagement en afvalzorg; Kantoorartikelen en computer supplies; Laboratorium; ICT-werkomgeving Rijk; Datacenter; Dataverbindingen.

Social return is een aanpak om meer werkgelegenheid te creëren voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Veel overheden passen Social Return toe in de vorm van een contractbepaling.

De inschrijvers verplichten zich dan om een bepaald percentage (5% geldt als streefpercentage) van bijvoorbeeld de loonsom van een opdracht aan te wenden om personen met een afstand tot de arbeidsmarkt in te zetten.

Innovatiegericht inkopen en MKB-ondersteuning

Naast het toepassen van milieucriteria en sociale criteria kunnen andere MVI-doelen zijn: stimuleren van innovatie en ondersteunen van MKB. Een *innovatiegerichte aanbesteding* is anders dan een regulier inkoopproces. Het verschil zit vooral in het formuleren van de vraag en de wijze waarop overheden contact hebben met de markt.

MKB-gericht aanbesteden kan helpen om de toegang van het MKB tot overheidsopdrachten te vereenvoudigen. Het gaat hier om het wegnemen van belemmeringen zoals omvangrijke opdrachten, disproportionele of onduidelijke geschiktheidseisen, hoge administratieve lasten, langdurige raamcontracten en gebrek aan kennis over aanbesteden.

De MVI-doelen ‘innovatiegericht inkopen’ en ‘MKB-ondersteuning’ zijn in deze quickscananalyse van deze studie buiten beschouwing gelaten. De website van PIANOo biedt diverse handreikingen, voorbeelddocumenten, onderzoeken, adviesdocumenten en praktijkvoorbeelden op basis waarvan overheden innovatiegericht en MKB-vriendelijk kunnen inkopen.

Webtool

Momenteel ontwikkelt Swis, in samenwerking met RHDHV en CE Delft een webtool waarin de MVI-criteria zullen worden ontsloten. Deze webtool wordt naar verwachting eind 2018 opengesteld voor overheidsinkopers. De webtool bevat voor alle 45 productgroepen eisen en gunningscriteria. Daarbij wordt er onderscheid gemaakt in drie ambitieniveaus.

Ambitieniveaus

Box 1 - Definitie van drie ambitieniveaus

De criteria worden op verschillende ambitieniveaus gegeven:

Niveau 1 – basis: het minimumniveau waaraan de inschrijving moet voldoen. Dit niveau bepaalt de ondergrens van een maatschappelijk verantwoorde aanbesteding en maakt gebruik van eisen.

Niveau 2 – significant: het niveau dat streeft naar een significante verbetering ten opzichte van Niveau 1. Op dit niveau kunnen ambitieuzere eisen worden gesteld in combinatie met prestatie-belonende gunningcriteria.

Niveau 3 – ambitieus: het niveau dat streeft naar toegevoegde waarde. Op dit niveau worden ambitieuzere eisen gesteld in combinatie met prestatie-belonende gunningcriteria en is er ruimte voor meer ‘experimentele’ criteria. Voorbeelden van experimentele criteria zijn: functionele criteria, criteria die streven naar het toevoegen van waarde (in plaats van “minder slecht”) of criteria die zelfs een positieve bijdrage nastreven. Op Niveau 3 worden niet alleen tekstvoorstellen gedaan voor criteria, ook worden hier suggesties benoemd, waarmee de inkoper handvatten krijgt aangereikt om zelf verdere invulling te geven aan zijn ambities.

De inkooporganisatie dient zelf de keuze te maken of zij op Ambitieniveau 1, 2 of 3 wil inkopen. Met Niveau 1 kan de inkoper snel en eenvoudig een maatschappelijk verantwoord inkooptraject doorlopen, doordat alleen eisen worden gesteld. Het gevolg hiervan is dat echte koplopers onder de marktpartijen zich moeilijk kunnen onderscheiden van volgers, door het ontbreken van gunningscriteria.

Met Niveau 2 hebben inkooporganisaties meer ruimte om koplopers te belonen. Het aanbestedings-traject is iets uitgebreider doordat er een beoordeling van de verschillende inschrijvers moet plaatsvinden op de gunningscriteria. Inkoopers dienen zelf te bepalen en beschrijven hoe de gunningscriteria worden beoordeeld.

Niveau 3 is vergelijkbaar met Niveau 2, maar gaat nog verder in ambitie. Van de inkoop wordt meer betrokkenheid vereist bij het aanbestedingstraject en tijdens de contractperiode dan bij Niveau 2. Op Niveau 3 worden niet alleen tekstvoorstellen gedaan voor criteria, ook worden hier suggesties benoemd, waarmee de inkoop handvatten krijgt aangereikt om zelf verdere invulling te geven aan zijn ambities.

2.3 Inkoopverantwoordelijkheid ministerie JenV

Het ministerie van JenV maakt voor haar generieke uitgaven gebruik van de contracten die door de categoriemanagers zijn afgesloten. Voor haar specifieke uitgaven sluit het ministerie van JenV zelf de contracten af. Bij deze contracten heeft het ministerie van JenV direct invloed op de (inkoop)randvoorwaarden.

Binnen het ministerie van Justitie en Veiligheid zijn vijf categoriemanagers aangesteld. Het ministerie van JenV ondersteunt hiermee ook andere Rijksonderdelen bij de inkoop van producten en diensten binnen deze categorieën. Het ministerie JenV is verantwoordelijk voor de volgende categorieën:

- Beveiliging;
- Standaard (pakket) software;
- Papier, papierafvoer en drukwerk;
- Tolk- en vertaaldiensten; en
- Uitzendkrachten.

Via haar vijf categoriemanagers kan het ministerie van Justitie en Veiligheid direct invloed uitoefenen op de inkooprandvoorwaarden bij de betreffende producten en diensten die ook door andere ministeries worden aangeschaft.

Tabel 1 geeft een overzicht van de bestaande milieucriteria, ingedeeld naar de categorieën die Rijksbreed zijn gedefinieerd.

Tabel 1 - Inkoopcategorieën en productgroepen met milieucriteria (PIANOo, 2018)

Categorie	Productgroep met milieucriteria
Bedrijfskleding	Bedrijfskleding Reinigen van Bedrijfskleding
Catering	Automaten Catering
Civiele Dienstvoertuigen	Dienstauto's
Energie	Elektriciteit Gas
Gebouwen en Installaties	Grootkeukenapparatuur Kantoorgebouwen beheer en onderhoud Kantoorgebouwen huur en aankoop Kantoorgebouwen nieuwbouw Kantoorgebouwen renovatie Kantoorgebouwen sloop
Hotel en vergaderaccommodatie (in oprichting)	Externe vergader- en verblijffaciliteiten Buitenlandse dienstreizen

Categorie	Productgroep met milieucriteria
Kantoorartikelen en computersupplies, Kantoorinrichting	Kantoorartikelen Kantoormeubilair Kantoorstoffering Tonercartridges
Papier, Afvoer (vertrouwelijke) informatiedragers en Print- en Drukwerk	Drukwerk Papier
Post	Transportdiensten
Schoonmaak	Schoonmaak
Datacenter	Netwerken, datacenterhardware en telefonie
Dataverbindingen	(zie Datacenter)
ICT Werkomgeving Rijk	ICT-Hardware en mobiele apparaten Audiovisuele apparatuur Reproductieapparatuur
Vervoer	Contractvervoer

Voor de volgende categorieën zijn nog geen milieucriteria opgesteld:

- Beveiliging;
- Communicatie;
- Deurwaarders;
- Duurzame Inzetbaarheid en Mobiliteit;
- EBA;
- Grondstoffenmanagement en afvalzorg;
- ICT Inhuur;
- Inhuur Financieel advies en audit capaciteit;
- Inhuur Interim Management;
- Inkoop Advies en Juridische Capaciteit;
- Laboratorium;
- Leren en ontwikkelen;
- Standaard (Pakket)software;
- Tolk en Vertaaldiensten;
- Totaaloplossingen;
- Uitzendkrachten;
- Vakliteratuur en Abonnementen.

2.4 Deelconclusie

Het inkoopproces van het ministerie van JenV is complex en sterk verweven met de rest van de Rijksoverheid. Voor een deel heeft het ministerie via specifieke uitgaven en haar eigen categorie-managers direct invloed op hoe er wordt ingekocht, maar voor een deel is het ministerie van JenV ook afhankelijk van andere ministeries, bijv. in het geval van energie en huisvesting. Via haar categorie-managers heeft JenV daarentegen ook invloed op de duurzaamheid van andere ministeries. Op het gebied van MVI zijn voor een aantal inkoopcategorieën al milieucriteria opgesteld en er zijn algemene criteria voor ISV en Social Return. Voor het gebruik van de milieucriteria is het aan het ministerie om het gewenste ambitieniveau te bepalen. Daarnaast is er nog ruimte om voor de categorieën zonder milieucriteria, indien relevant, milieucriteria op te stellen. Het onderscheid tussen generieke en specifieke uitgaven is van belang voor het handelingsperspectief op het verlagen van de klimaat-impact en komt daarom terug in Hoofdstuk 5.

3 Methode: quickscan MVI

In dit hoofdstuk geven we een toelichting op het doel, de afbakening en de gebruikte aanpak voor de MVI quickscan.

3.1 Doelstelling en afbakening

Het doel van deze quickscan is om voor de grootste financiële uitgaven van het ministerie van JenV de klimaatimpact in kaart te brengen en kansen voor sociale aspecten te identificeren.

Klimaatimpact kan door het ministerie zelf worden veroorzaakt (bijv. verbranding aardgas die leidt tot CO₂-emissies), maar zal vaker 'in de keten' plaatsvinden. Denk hierbij aan de klimaatimpact die plaatsvindt bij het produceren en aanleveren van producten die het ministerie inkoopt, zoals voeding, energie of apparaten. In deze gevallen zorgt een activiteit van het ministerie (bijv. het gebruiken van elektriciteit) dus voor een klimaatimpact elders (bijv. bij het verbranden van fossiele brandstoffen in een elektriciteitscentrale). Het is van belang om de hele keten te bekijken om een goed beeld te krijgen van de gehele klimaatimpact.

Sociale aspecten spelen een rol bij dienstverlening (Social Return) en tien gedefinieerde risicocategorieën (Internationale sociale voorwaarden (ISV)).

Scope

We analyseren alle organisatieonderdelen van het ministerie van JenV met uitzondering van de Nationale Politie en de vreemdelingenketen.

De insteek van deze analyse is dat alle activiteiten waarop het ministerie invloed kan uitoefenen worden meegenomen. Naast spullen die het ministerie zelf inkoopt (specifieke uitgaven, zoals voeding voor ingeslotenen en bedrijfskleding) loopt een deel van de uitgaven via andere Rijksonderdelen, zoals energie en huisvesting via BZK (generieke uitgaven). Beide categorieën zijn relevant voor de huidige analyse. Hoewel het ministerie bijvoorbeeld niet zelf de energieleverancier kiest of gebruikte elektriciteit betaalt aan de energieleverancier, wordt het totale elektriciteitsverbruik wel beïnvloed door haar werknemers en bedrijfsvoering.

We richten ons in de klimaatquickscan op de fysieke producten (bijv. apparaten) en activiteiten (bijv. transport, elektriciteitsverbruik) die direct door het ministerie van JenV worden ingekocht, omdat daar eenvoudig een klimaatimpact aan te koppelen is. Diensten worden dus niet meegenomen, omdat de klimaatimpact daarvan niet eenduidig te bepalen is. Vaak bestaan dit soort uitgaven voor een groot deel uit lonen, waar geen klimaatimpact aan wordt toegekend. Ook kunnen uitgaven aan diensten *indirect* fysieke producten/activiteiten omvatten (bijv. het inkopen van schoonmaakdiensten zorgt voor het gebruik van schoonmaakmiddelen). Deze indirecte uitgaven aan materialen/activiteiten is niet meegenomen in de analyse, omdat het doorgaans aanzienlijk lastiger is om deze te achterhalen en het ministerie er minder invloed op kan uitoefenen.

Diensten bieden overigens juist wel mogelijkheden voor het toepassen van sociale aspecten. In de spendanalyse (Hoofdstuk 4) is aangegeven waar dit relevant is.

3.2 Analysestappen

De quickscan is uitgevoerd in drie stappen:

1. In kaart brengen uitgaven of activiteiten per categorie (Hoofdstuk 4).
2. Schatting klimaatimpact per productgroep (Hoofdstuk 5).
3. Bepalen handelingsperspectief voor het ministerie van JenV (Hoofdstuk 5.2).

Stap 1: Uitgaven of activiteiten per categorie bepalen

Als eerste stap zijn de relevante uitgaven/activiteiten die moeten worden meegenomen in de quickscan geïdentificeerd. Hiervoor dient de totale spend van 2016 als belangrijkste uitgangspunt. We zijn hierbij uitgegaan van het document 'SPEND2016_VenJ_Totaal' dat we op 26 april 2018 hebben ontvangen¹. Alle uitgaven zijn hierbij ingedeeld in negen hoofdrubrieken. Salarissen zijn uitgezonderd. Per hoofdrubriek richten we ons op de grootste uitgaven die samen minimaal 80% van een categorie omvatten. Deze uitgaven bepalen naar verwachting ook de bulk van de klimaatimpact. Verdere details over de spendanalyse worden gegeven in Hoofdstuk 4.

Naast de spend zijn ook losse gegevens gebruikt, die door het ministerie zijn aangeleverd. Zo is de klimaatimpact van energie bijvoorbeeld berekend met getallen voor het fysieke verbruik van elektriciteit (kWh) en aardgas (m³) in plaats van de totale spend (euro) voor energie. Daarnaast heeft het ministerie informatie voor sommige uitgaven aangeleverd die inzicht bieden in welke producten precies onder een bepaalde uitgave vallen. Zo is informatie over de voeding voor ingeslotenen gebruikt om een beeld te krijgen van het gemiddelde dagelijkse voedingspatroon.

In Paragraaf 4.11.1 wordt een volledig overzicht gegeven van alle uitgaven/activiteiten waarvan de klimaatimpact is meegenomen in de quickscan, waarin dus de spend en overige informatie worden gecombineerd.

Alle uitgaven zijn gecategoriseerd in de volgende productgroepen: energie, bouw & onderhoud, voedsel, datacenter- & ICT-hardware, vervoer, kantoorinrichting en bedrijfskleding. Deze indeling is gebaseerd op de eerdere MVI-analyse van CE Delft voor de Rijksoverheid (CE Delft, 2017a).

¹ De getallen in dit document komen bijna overeen met getallen uit het document 'Totalen1' dat we op 5-3-2018 ontvingen (0,3% afwijking). De getallen in 'SPEND2016_VenJ_Totaal' wijken wel af van de getallen uit het document 'spendiuc' dat we op 26-4-2018 ontvingen (33% afwijking). Vooral de bedragen binnen de categorieën 'uitbesteden' en 'huisvesten' verschillen sterk in beide documenten.

Stap 2: Schatting klimaatimpact per productgroep

Per uitgave/activiteit (Stap 1) is vervolgens de klimaatimpact van de hele keten geschat. Deze stap bestaat over het algemeen uit twee onderdelen: omrekenen naar fysieke hoeveelheden en vervolgens koppelen van de klimaatimpact per fysieke hoeveelheid².

1. Omrekenen naar fysieke hoeveelheden

Eerst worden de uitgaven omgerekend naar fysieke hoeveelheden. Zo is een uitgave aan sport-schoenen bijvoorbeeld omgerekend naar een aantal paar schoenen. Deze omzetting is niet nodig als een activiteit al in fysieke eenheden is gegeven in Stap 1, zoals elektriciteit in kilowattuur (kWh) of transport in kilometers.

2. Koppelen van de klimaatimpact per fysieke hoeveelheid

Daarna wordt de klimaatimpact per fysieke hoeveelheid bepaald. Een voorbeeld hiervan is de gemiddelde klimaatimpact per kWh gebruikte elektriciteit. Hierbij is gebruik gemaakt van publicaties van levenscyclusanalyses (LCA's) van producten, LCA-databases en interne documenten van CE Delft. In deze quickscan is soms gebruik gemaakt van proxies: een (groep van) producten die verondersteld wordt representatief te zijn voor de gehele uitgave. Deze aanpak maakt het mogelijk binnen een kort tijdsbestek een eerste inschatting te maken van de klimaatimpact van een groot aantal verschillende uitgaven en is dus geschikt voor deze studie. Desalniettemin bevatten de resultaten hierdoor onzekerheden en dienen ze als indicatief te worden behandeld.

We richten ons in deze studie op de bijdrage aan klimaatverandering, kortweg klimaatimpact, uitgedrukt in CO₂-equivalenten (eq.). Dit is vanuit de overheid gezien de meest relevante milieu-indicator. Zo heeft het kabinet Rutte-III in het regeerakkoord de doelstelling opgenomen om in 2030 de Nederlandse klimaatimpact met 49% te reduceren. Daarnaast is er veel kwantitatieve informatie over de klimaatimpact van producten beschikbaar in de literatuur.

In Tabel 9 in Paragraaf 4.11 wordt per uitgave/activiteit weergegeven hoe de klimaatimpact is bepaald.

Stap 3: Bepalen handelingsperspectief voor het ministerie

Tot slot wordt per productcategorie bekeken waar de mogelijkheden liggen om de klimaatimpact te verlagen. De focus ligt hierbij logischerwijs op de productcategorieën die de grootste klimaatimpact hebben. Daarnaast wordt besproken of andere MVI-aspecten, zoals de sociale aspecten, een grote rol kunnen spelen bij een productcategorie.

² In sommige gevallen zijn deze twee stappen in één keer uitgevoerd. Voor textiel is bijvoorbeeld gebruik gemaakt van een onderzoek dat de klimaatimpact uitdrukt per euro. Omdat de klimaatimpact hier al financieel is uitgedrukt is het niet nodig om eerst een omzetting naar fysieke hoeveelheden te maken. Deze benadering heeft doorgaans een grotere onzekerheid dan berekeningen op basis van fysieke hoeveelheden.

4 Spendanalyse

Dit hoofdstuk beschrijft de resultaten van de spendanalyse. De spendanalyse geeft inzicht in die rubrieken waar de meeste kosten worden gemaakt. In (sub)rubrieken waar veel geld wordt uitgegeven kan door middel van MVI-maatregelen naar verwachting het meeste bereikt worden. In dit hoofdstuk geven we per subrubriek aan of de klimaatimpact kan worden meegenomen in de quickscan (zie resultaten in Hoofdstuk 5) en of sociale aspecten naar verwachting een grote rol spelen.

We bespreken eerst het totale overzicht aan uitgaven (Paragraaf 4.1) en vervolgens alle hoofdrubrieken (Paragraaf 4.2 tot en met 4.10). In elke hoofdrubriek bekijken we de belangrijkste subrubrieken die samen >80% van de uitgaven dekken. Per subrubriek bespreken we of er een substantiële klimaatimpact te verwachten is (bijv. bij leveringen) of niet (bijv. bij diensten), en of deze meegenomen is in de klimaatquickscan. Daarnaast bespreken we of de subrubriek kansen biedt voor Social Return en of bij de subrubriek mogelijk ISV-criteria kunnen worden toegepast. Bij deze sociale aspecten bekijken we met name óf ze een rol spelen³, omdat we geen inzicht hebben in de daadwerkelijke aanbestedingsdocumenten en contracten. Voor alle diensten kan Social Return sowieso een rol spelen; ISV is met name relevant wanneer het gaat om producten en diensten van buiten Europa.

Dit hoofdstuk eindigt met een overzicht van alle uitgaven van het ministerie van JenV waarvan de klimaatimpact is bepaald en een overzicht van de belangrijkste uitgaven wat betreft sociale aspecten (Paragraaf 4.11).

4.1 Overzicht totale uitgaven

Op basis van de Spend2016 vallen de grootste uitgaven binnen de categorieën JenV specifiek, Externe inhuur en ICT. Figuur 1 geeft een overzicht van de totale uitgaven.

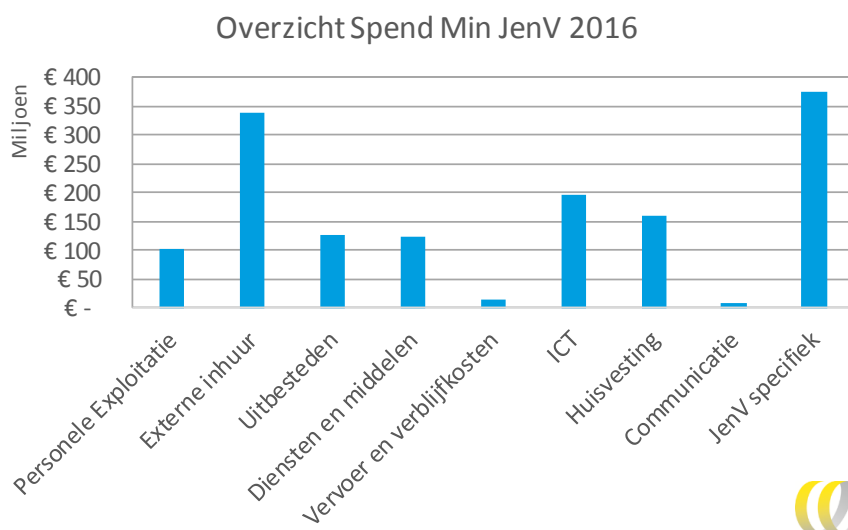
De generieke uitgaven beslaan 74% van het totaal. De generieke uitgaven zijn onderverdeeld in de volgende categorieën: Personele Exploitatie, Externe inhuur, Uitbesteden, Diensten en middelen, Vervoer en verblijfkosten, ICT, Huisvesting en Communicatie.

De specifieke uitgaven zijn gegroepeerd in de categorie 'JenV specifiek'. Deze categorie vormt 26% van alle uitgaven.

³ Behalve voor Tolken en Vertalers. Bij deze productgroep hebben we informatie ontvangen over het toepassen van Social Return, zie Paragraaf 4.3.

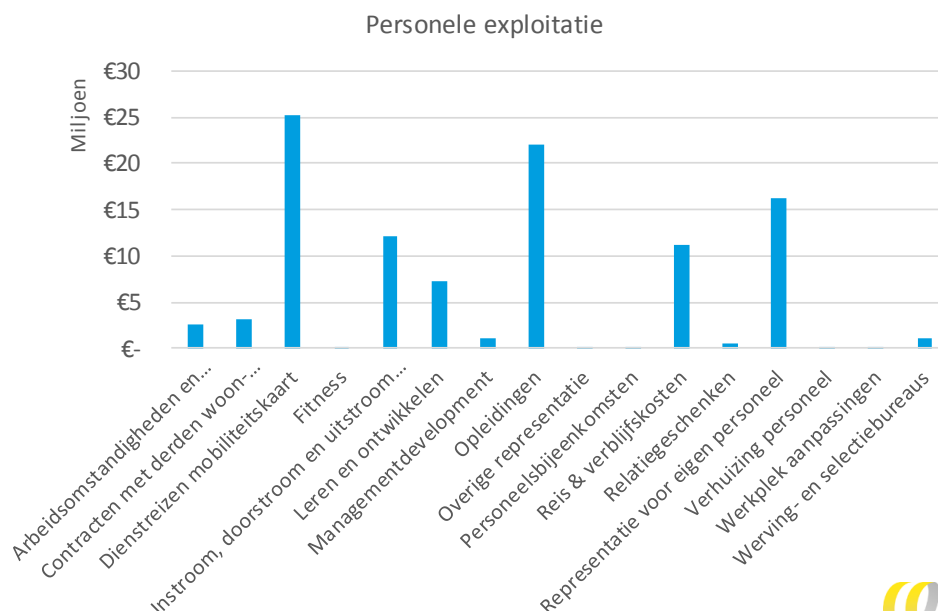
Figuur 1 - Overzicht totale spend Min JenV 2016

4.2 Personele exploitatie

De hoofdrubriek 'Personele exploitatie' vormt 7% van de totale spend. Binnen de hoofdrubriek 'Personele exploitatie' vallen de grootste uitgaven (>80%) binnen de subrubrieken Dienstreizen mobiliteitskaart, Opleidingen, Representatie voor eigen personeel, Instroom, doorstroom en uitstroom van personeel en Reis- en verblijfskosten. Figuur 2 geeft een overzicht.

Figuur 2 - Overzicht uitgaven binnen hoofdrubriek 'Personele exploitatie'

In Tabel 2 geven we een toelichting op de subrubrieken die verantwoordelijk zijn voor meer dan 80% van de uitgaven in de hoofdrubriek. In de kolom 'Toelichting' geven we aan of de klimaatimpact wel of niet is meegenomen (zichtbaar gemaakt met blauwe regel). Daarnaast geven we hier aan of deze subrubriek de mogelijkheid biedt om Social Return toe te passen en of ISV een rol kan spelen.

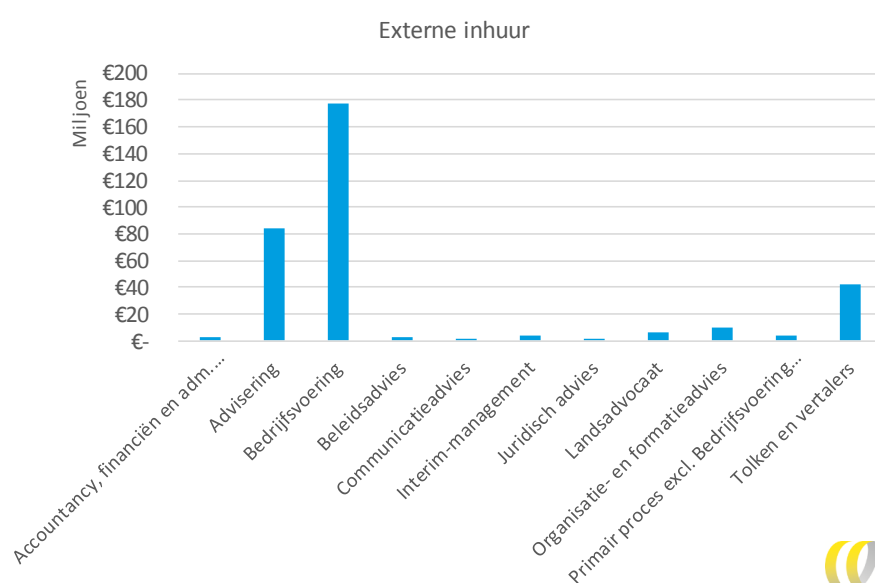
Tabel 2 - Subrubrieken binnen 'Personele exploitatie'

Subrubriek	Inkoopomzet (% van hoofdrubriek)	Toelichting
Dienstreizen mobiliteitskaart	25%	Klimaat: Bij Transport zijn 'OV woon-werkverkeer' en 'OV dienstreizen medewerkers' meegenomen
Opleidingen	21%	Sociaal: dienstverlening; biedt kansen voor Social Return
Representatie voor eigen personeel	16%	Sociaal: dienstverlening; biedt kansen voor Social Return. Bij voeding en producten speelt ISV mogelijk een rol, net als klimaatimpact (niet berekend). Mogelijk gaat het hier om relatiegeschenken, evenementen en maaltijden.
Instream, doorstroom en uitstroom van personeel	12%	Dienstverlening: biedt kansen voor Social Return
Reis & verblijfskosten	11%	Klimaat: Bij Transport zijn 'OV-woon-werkverkeer' en 'OV-dienstreizen medewerkers' meegenomen. Geen impact berekend van verblijfskosten, declaraties van reizen met de eigen auto en eten tijdens dienstreizen (geen informatie). Sociaal: dienstverlening; biedt kansen voor Social Return en mogelijk ISV (catering).
Totaal	84%	

4.3 Externe inhuur

De hoofdrubriek 'Externe inhuur' vormt 23% van de totale spend. Binnen de hoofdrubriek 'Externe inhuur' vallen de grootste uitgaven (>80%) binnen de subrubrieken Bedrijfsvoering, Advisering en Tolken en vertalers. Figuur 3 geeft een overzicht.

Figuur 3 - Overzicht uitgaven binnen hoofdrubriek 'Externe inhuur'

In Tabel 3 geven we een toelichting op de subrubrieken die verantwoordelijk zijn voor meer dan 80% van de uitgaven in de hoofdrubriek. In de kolom 'Toelichting' geven we aan of de klimaatimpact wel of niet is meegenomen (zichtbaar gemaakt met blauwe regel). Daarnaast geven we hier aan of deze subrubriek de mogelijkheid biedt om Social Return toe te passen en of ISV een rol kan spelen.

Tabel 3 - Subrubrieken binnen 'Externe inhuur'

Subrubriek	Inkoopomzet (% van hoofdrubriek)	Toelichting
Bedrijfsvoering	52%	Sociaal: dienstverlening; biedt kansen voor Social Return (met name inhuur personeel)
Advisering	25%	Sociaal: dienstverlening; biedt kansen voor Social Return
Tolken en vertalers	12%	Sociaal: dienstverlening; biedt kansen voor Social Return Klimaat: het vervoer van tolken en vertalers zorgt voor klimaatimpact, maar hierover is geen informatie beschikbaar.
Totaal	90%	

Social Return succesvol toegepast bij Tolken en vertalers

Door Social Return uit te vragen bij een aanbesteding voor tolkdiensten zijn er sinds 2015 tientallen hoogopgeleide vluchtelingen met een officiële verblijfstatus opgeleid als (basis)tolk om daarmee als zzp'er tolkdiensten te kunnen gaan leveren aan de Rijksoverheid.

De categoriemanager heeft ervoor gekozen om er een open uitvraag van te maken zonder te veel eisen op te leggen aan de opdrachtnemer over de wijze waarop men uitvoering diende te geven aan Social Return. Hij heeft de opdrachtnemer de ruimte gegeven om creatief invulling te geven aan de uitvoeringsvoorwaarden en heeft hem medeverantwoordelijk gemaakt voor de uitvoering en uitkomsten. Tolk- en Vertaalcentrum Nederland (TVcN) heeft de opdracht gewonnen en kwam ten behoeve van de invulling van Social Return met een initiatief om vluchtelingen op te leiden tot (basis)tolk voor talen waar een groot gebrek aan tolken was. Zo past het ministerie van JenV Social Return toe en stimuleert de economische integratie van vluchtelingen zonder dat er sprake is van verdringing. Win-win-win dus.

Tolk in Opleiding

Wat is tolk in opleiding?

Tolk in opleiding is een project ontstaan vanuit de samenwerking tussen Vluchtelingenwerk Nederland en Tolk- en Vertaalcentrum Nederland (TVcN). Het doel van het project is om vluchtelingen op te leiden tot professioneel tolk binnen een periode van zes maanden.

tvcn Tolk- en Vertaalcentrum Nederland

200+ aanmeldingen per jaar

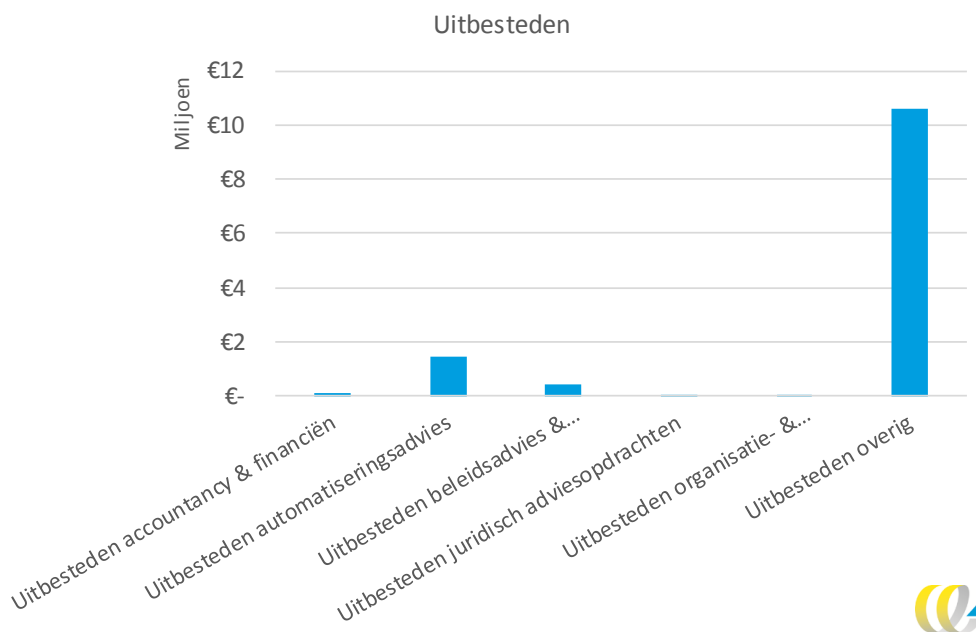
Toelatingseisen:

- Vluchtelingen achtergrond
- Ontvangt WWB
- Afstand tot de arbeidsmarkt
- HBO-geschoold
- Spreekt Nederlands op B2-niveau

4.4 Uitbesteden

De hoofdrubriek 'Uitbesteden' vormt 9% van de totale spend. Binnen de hoofdrubriek 'Uitbesteden' valt meer dan 80% van de uitgaven binnen de subrubriek Uitbesteden overig. Figuur 4 geeft een overzicht.

Figuur 4 - Overzicht uitgaven binnen hoofdrubriek 'Uitbesteden'

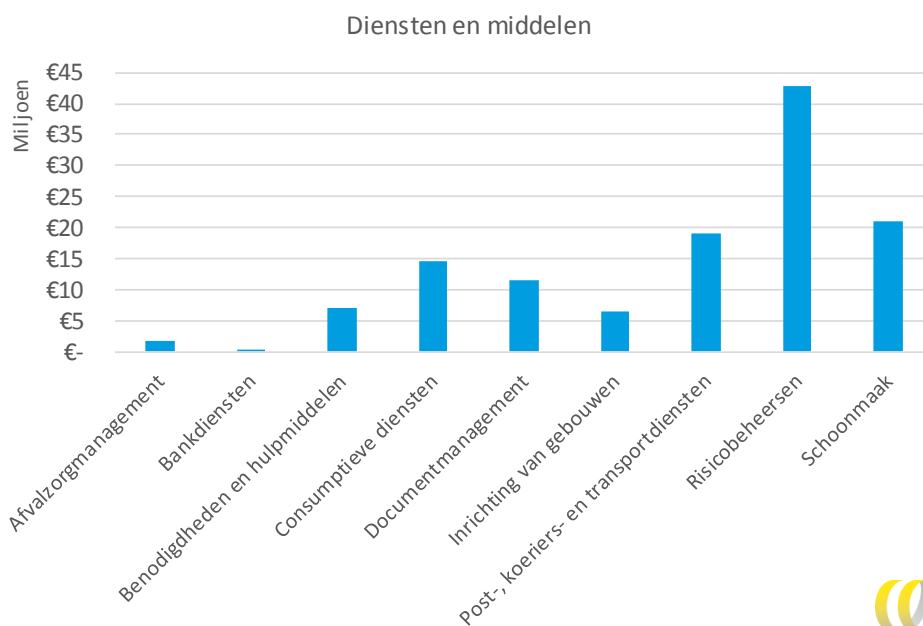
Binnen deze hoofdrubriek gaat het om inhuur van onderzoekers en adviseurs. Het is onbekend welke klimaatimpact gepaard gaat met deze dienstverlening. We kunnen denken aan de klimaatimpact door personenvervoer. Omdat het hier gaat om dienstverlening is deze hoofdrubriek niet meegenomen in de berekening van de klimaatimpact in de quickscan. Wel biedt deze kansen voor Social Return.

4.5 Diensten en middelen

De hoofdrubriek 'Diensten en middelen' vormt 9% van de totale spend. Binnen de hoofdrubriek 'Diensten en middelen' vallen de grootste uitgaven (>80%) binnen de subrubrieken Risico beheersen, Schoonmaak, Post-, koeriers- en transportdiensten, Consumptieve diensten en Documentmanagement. Figuur 5 geeft een overzicht.

Figuur 5 - Overzicht uitgaven binnen hoofdrubriek 'Diensten en middelen'

In Tabel 4 geven we een toelichting op de subrubrieken die verantwoordelijk zijn voor meer dan 80% van de uitgaven in de hoofdrubriek. In de kolom 'Toelichting' geven we aan of de klimaatimpact wel of niet is meegenomen (zichtbaar gemaakt met blauwe regel). Daarnaast geven we hier aan of deze subrubriek de mogelijkheid biedt om Social Return toe te passen en of ISV een rol kan spelen.

Tabel 4 - Subrubrieken binnen 'Diensten en middelen'

Subrubriek	Inkoopomzet (% van hoofdrubriek)	Toelichting
Risico beheersen	34%	Sociaal: dienstverlening; biedt kansen voor Social Return. Het gaat om zaken zoals inhuur beveiligers, beveiligingssystemen en brandblusapparatuur. Klimaatimpact zal hierbij naar verwachting ook een rol spelen. De relatieve bijdrage hiervan is onbekend.
Schoonmaak	17%	Sociaal: dienstverlening; biedt kansen voor Social Return. Het gebruik van schoonmaakmiddelen zal naar verwachting ook klimaatimpact hebben. (Onze ervaring leert dat schoonmaakmiddelen een relatief lage klimaatimpact hebben van het totaal)
Post-, koeriers- en transportdiensten	15%	Sociaal: dienstverlening; biedt kansen voor Social Return. Klimaat: Vervoer zal naar verwachting een aanzienlijke klimaatimpact hebben. Er is geen impact berekend, omdat de vervoersafstand (in km) en -modus (vrachtwagen/bestelbus/auto) onbekend is.

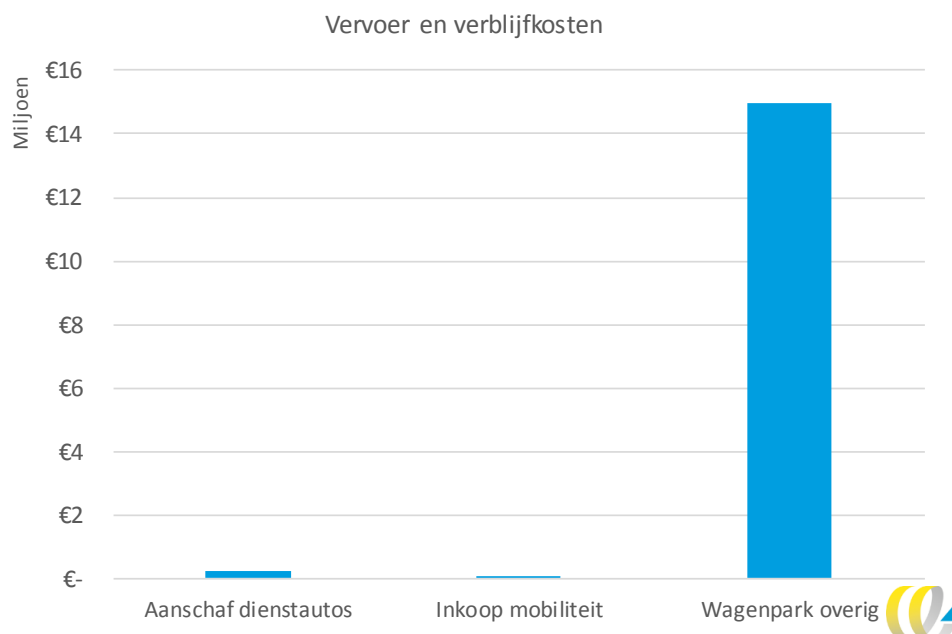

Subrubriek	Inkoopomzet (% van hoofdrubriek)	Toelichting
Consumptieve diensten	12%	Klimaat: Bij Voedsel/catering is meegenomen 'Catering medewerkers': ca 15,5 miljoen euro/jaar (bedrag uit e-mail). In de spend2016 vormt deze subrubriek 14,5 miljoen euro. Sociaal: dienstverlening; biedt kansen voor Social Return en ISV
Documentmanagement	9%	Sociaal: dienstverlening; biedt kansen voor Social Return en mogelijk ISV (papier, afvoer vertrouwelijke informatiedragers en print- en drukwerk; kantoorartikelen). Klimaat: Het gaat hier om printen en druk- en bindwerk. Er is niet bekend hoeveel papier en inkt hier is gebruikt. (Onze ervaring leert dat papier een relatief lage klimaatimpact heeft van het totaal.)
Totaal	88%	

4.6 Vervoer en verblijfskosten

De hoofdrubriek 'Vervoer en verblijfskosten' vormt 1% van de totale spend. Binnen de hoofdrubriek 'Vervoer en verblijfskosten' vormt de subrubriek 'Wagenpark overig' 98% van de kosten. Aanschaf dienstauto's vormt slechts 1,4%. Figuur 6 geeft een overzicht.

Figuur 6 - Overzicht uitgaven binnen hoofdrubriek 'Vervoer en verblijfskosten'

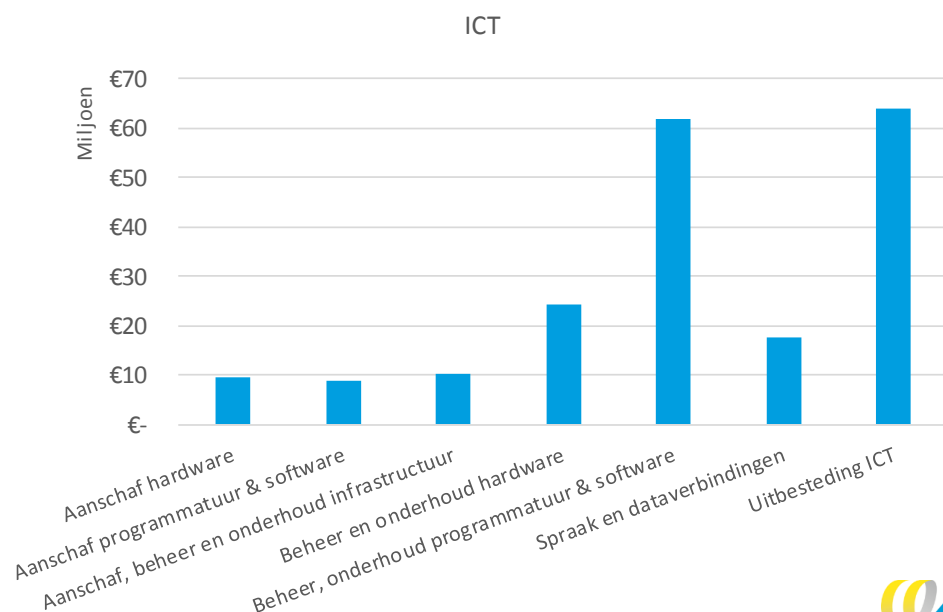

Binnen deze hoofdrubriek gaat het met name om uitgaven aan leasemaatschappijen. Het gaat dus om zowel aanschaf als onderhoud van voertuigen. Ook levert het benzine/dieselgebruik een aandeel aan de totale kosten. We hebben geen specificatie ontvangen van de uitgaven in deze subcategorie. Daarom is deze hoofdrubriek niet meegenomen in de berekening van de klimaatimpact in de quickscan.

4.7 ICT

De hoofdrubriek 'ICT' vormt 14% van de totale spend. Binnen de hoofdrubriek 'ICT' vallen de grootste uitgaven (>80%) binnen de subrubrieken Uitbesteding ICT, Beheer, onderhoud programmatuur & software, Beheer en onderhoud hardware, en Spraak en dataverbindingen. Figuur 7 geeft een overzicht.

Figuur 7 - Overzicht uitgaven binnen hoofdrubriek 'ICT'

In Tabel 5 geven we een toelichting op de subrubrieken die verantwoordelijk zijn voor meer dan 80% van de uitgaven in de hoofdrubriek. In de kolom 'Toelichting' geven we aan of de klimaatimpact wel of niet is meegenomen (zichtbaar gemaakt met blauwe regel). Daarnaast geven we hier aan of deze subrubriek de mogelijkheid biedt om Social Return toe te passen en of ISV een rol kan spelen.

Tabel 5 - Subrubrieken binnen 'ICT' (dekking >80%)

Subrubriek	Inkoopomzet (% van hoofdrubriek)	Toelichting
Uitbesteding ICT	33%	Sociaal: dienstverlening; biedt kansen voor Social Return
Beheer, onderhoud programmatuur & software	31%	Sociaal: dienstverlening; biedt kansen voor Social Return en mogelijk ISV (ICT-werkomgeving Rijk)
Beheer en onderhoud hardware	12%	Sociaal: dienstverlening; biedt kansen voor Social Return en mogelijk ISV (ICT-werkomgeving Rijk, datacenter)
Spraak en dataverbindingen	9%	Sociaal: dienstverlening; biedt kansen voor Social Return en mogelijk ISV (ICT-werkomgeving Rijk, dataverbindingen)
Totaal	85%	

Bij de hoofdrubriek ICT gaat wel klimaatimpact gepaard met de aanschaf van ICT-apparatuur. Dit vormt ongeveer 15% van de kosten. Tabel 6 geeft een toelichting op deze subrubrieken.

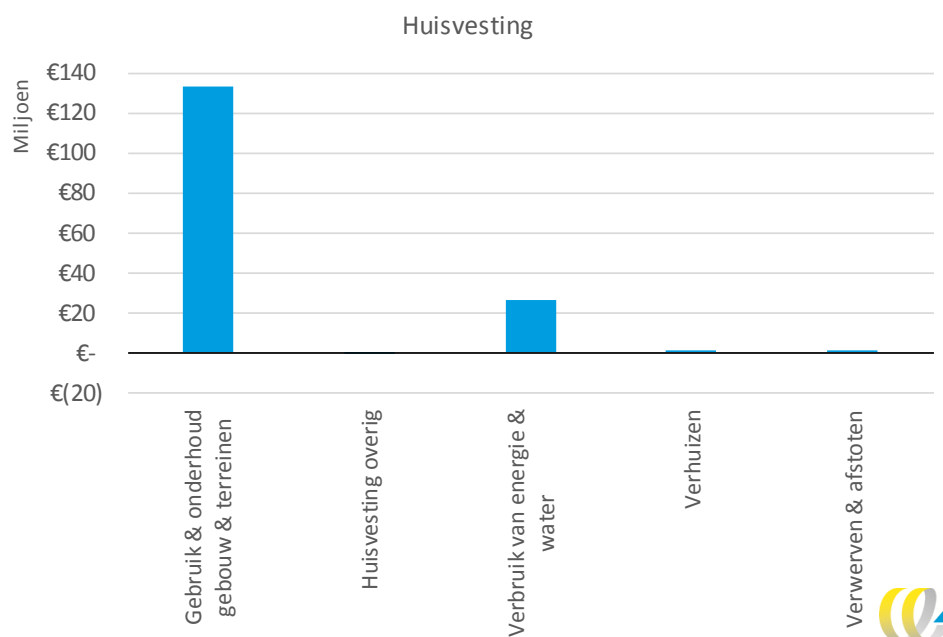
Tabel 6 - Subrubrieken binnen 'ICT' (overig)

Subrubriek	Inkoopomzet (% van hoofdrubriek)	Toelichting
Aanschaf, beheer en onderhoud infrastructuur	5%	Klimaat: Het materiaalgebruik dat gepaard gaat met aanschaf en onderhoud van infrastructuur heeft klimaatimpact. Deze impact is niet berekend omdat onbekend is welke infrastructuur is aangeschaft. Sociaal: dienstverlening; biedt kansen voor Social Return en mogelijk voor ISV (ICT-werkomgeving Rijk).
Aanschaf hardware	5%	Klimaat: Binnen de categorie ICT-hardware is deze uitgave van 9,5 miljoen euro meegenomen. Sociaal: biedt mogelijk kansen voor ISV (Kantoorartikelen en computer supplies; ICT-werkomgeving Rijk).
Aanschaf programmatuur & software	5%	Sociaal: biedt mogelijk kansen voor ISV (ICT-werkomgeving Rijk).
Totaal	15%	

4.8 Huisvesting

De hoofdrubriek 'Huisvesting' vormt 11% van de totale spend. Binnen de hoofdrubriek 'Huisvesting' vallen 99% van de kosten binnen de subrubrieken Gebruik en onderhoud gebouw en terreinen en Verbruik van energie en water. Figuur 8 geeft een overzicht.

Figuur 8 - Overzicht uitgaven binnen hoofdrubriek 'Huisvesting'

In Tabel 7 geven we een toelichting op de subrubrieken die verantwoordelijk zijn voor 99% van de uitgaven in de hoofdrubriek. In de kolom 'Toelichting' geven we aan of de klimaatimpact wel of niet is meegenomen (zichtbaar gemaakt met blauwe regel). Daarnaast geven we hier aan of deze subrubriek de mogelijkheid biedt om Social Return toe te passen en of ISV een rol kan spelen.

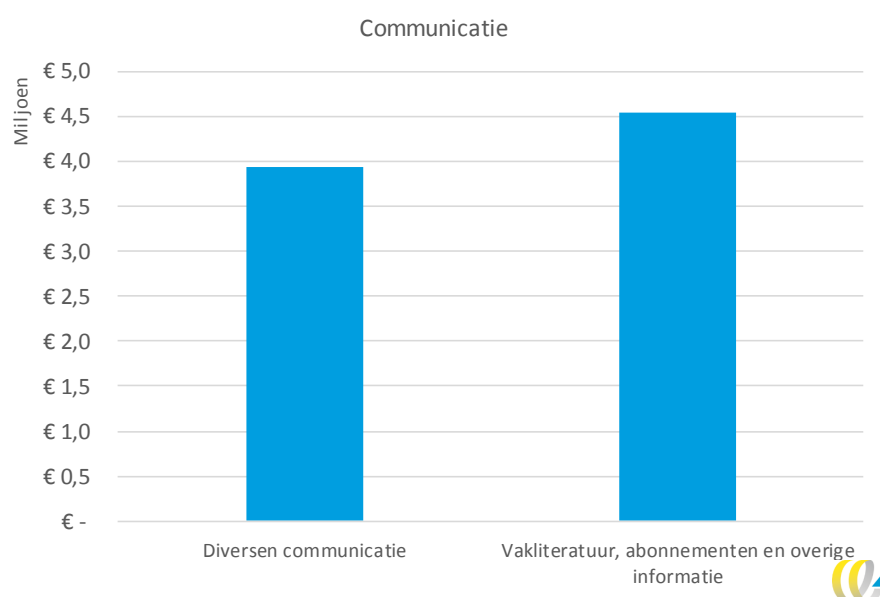
Tabel 7 - Subrubrieken binnen 'Huisvesting'

Subrubriek	Inkoopomzet (% van hoofdrubriek)	Toelichting
Gebruik en onderhoud gebouw en terreinen	83%	Klimaat: Binnen 'Bouw en onderhoud' is de klimaatimpact van het gebruik en onderhoud van gebouwen en terreinen meegenomen.
Verbruik van energie en water	16%	Klimaat: Verbruik van gas en elektriciteit is meegenomen in de quickscan onder 'Energie'.
Totaal	99%	

4.9 Communicatie

De hoofdrubriek 'Communicatie' vormt 1% van de totale spend. Binnen de hoofdrubriek 'Communicatie' wordt 54% van de uitgaven besteed aan Vakliteratuur, abonnementen en overige informatie en 46% aan Diversen communicatie. Figuur 9 geeft een overzicht.

Figuur 9 - Overzicht uitgaven binnen hoofdrubriek 'Communicatie'

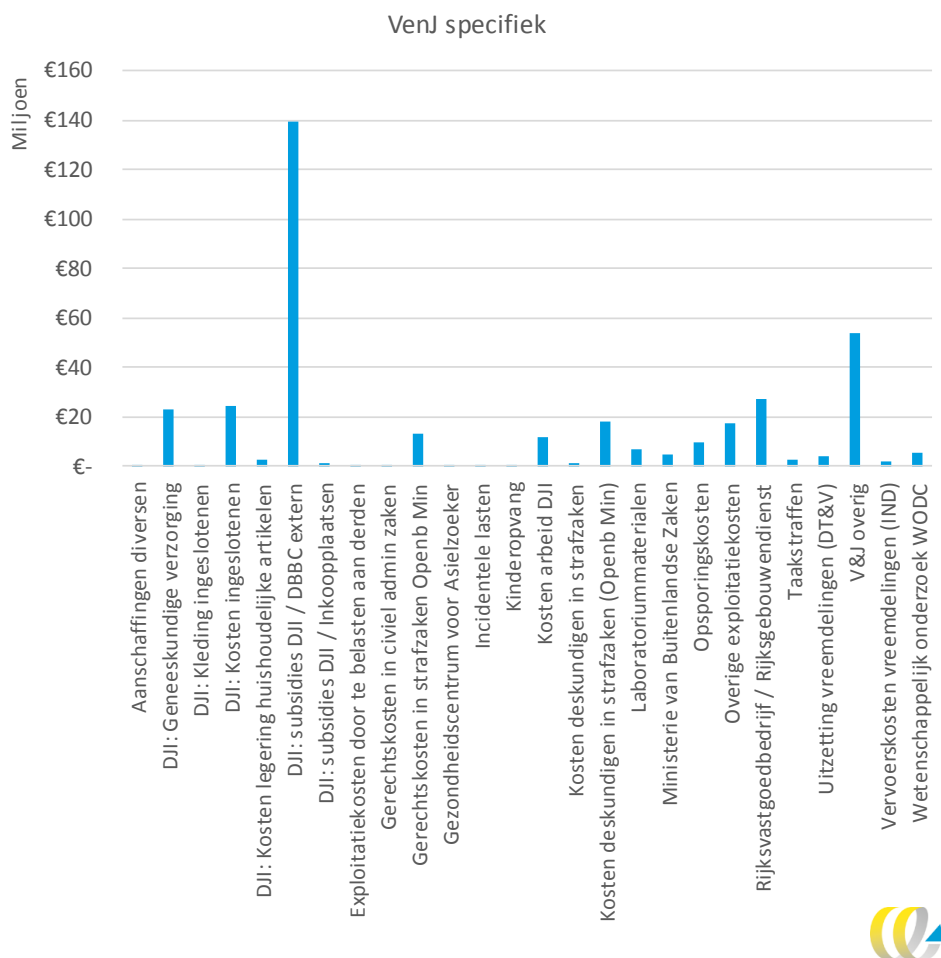

Binnen deze hoofdrubriek gaat het om aanschaf van literatuur en communicatiematerialen. Het is onbekend welke klimaatimpact gepaard gaat met deze dienstverlening. We kunnen denken aan de klimaatimpact door vervoer en klimaatimpact van de gebruikte materialen (papier, textiel, inkt, etc.) Ten aanzien van communicatie is geen specifieke informatie ontvangen. Deze hoofdrubriek is niet meegenomen in de berekening van de klimaatimpact in de quickscan. Papier vormt één van de risicocategorieën voor het uitvragen van ISV. Wellicht biedt ISV voor deze categorie dus ook nog kansen voor MVI.

4.10 JenV Specifiek

De hoofdrubriek 'JenV specifiek' vormt met 26% het grootste aandeel van de totale spend. Binnen de hoofdrubriek 'JenV Specifiek' vallen de grootste uitgaven (>80%) binnen de subrubrieken DJI: subsidies DJI/DBBC extern, JenV overig, Rijksvastgoedbedrijf/Rijksgebouwendienst, DJI: Kosten ingesloten, DJI: Geneeskundige verzorging, Kosten deskundigen in strafzaken (Openbaar Ministerie) en Overige exploitatiekosten. Figuur 10 geeft een overzicht.

Figuur 10 - Overzicht uitgaven binnen hoofdrubriek 'VenJ specifiek'⁴

In Tabel 8 geven we een toelichting op de subrubrieken die verantwoordelijk zijn voor meer dan 80% van de uitgaven in de hoofdrubriek. In de kolom 'Toelichting' geven we aan of de klimaatimpact wel of niet is meegenomen (zichtbaar gemaakt met blauwe regel). Daarnaast geven we hier aan of deze subrubriek de mogelijkheid biedt om Social Return toe te passen en of ISV een rol kan spelen.

⁴ Hier wordt gesproken over VenJ omdat in 2016 het ministerie nog Justitie en Veiligheid heette. In de door ons ontvangen spend is het ministerie dus met VenJ aangeduid.

Tabel 8 - Subrubrieken binnen 'JenV specifiek'

Subrubriek	Inkoopomzet (% van hoofdrubriek)	Toelichting
DJI: subsidies DJI/DBBC extern	37%	Sociaal: dienstverlening; biedt kansen voor Social Return. Het gaat hier met name om uitgaven aan geestelijke gezondheidszorg.
JenV overig	14%	Sociaal: dienstverlening; biedt kansen voor Social Return. Het gaat hier met name om diensten van bedrijven gericht op arbodienstverlening, verslavingszorg, schuldhulpverlening, re-integratie, etc. Ook de Uitvoeringsorganisatie Bedrijfsvoering Rijk vormt een grote kostenpost.
Rijksvastgoedbedrijf/ Rijksgebouwendienst	7%	Klimaat: Binnen 'Bouw en onderhoud' is de klimaatimpact van het gebruik en onderhoud van gebouwen en terreinen, betaald door het Rijksvastgoedbedrijf/Rijksgebouwendienst specifiek voor ministerie JenV meegenomen.
DJI: Kosten ingesloten	7%	Klimaat: Binnen 'Vervoer' is de klimaatimpact door transport van gedetineerden meegenomen (9 miljoen voertuigkm/jaar). Binnen 'Voedsel/catering' zijn de gedetineerdenmaaltijden meegenomen (18,7 miljoen euro/jaar). Binnen 'Bedrijfskleding' zijn sportschoenen (3,2 miljoen euro/jaar) en kleding beveiliging (2,7 miljoen euro/jaar) meegenomen.
DJI: Geneeskundige verzorging	6%	Sociaal: dienstverlening; biedt kansen voor Social Return. Het gaat hier om kosten voor ziekenhuis, artsen en apotheek. Klimaat: De gebruikte medische producten en medicijnen vormen een (momenteel onbekende) bijdrage aan de klimaatimpact.
Kosten deskundigen in strafzaken (Openb Min)	5%	Sociaal: dienstverlening; biedt kansen voor Social Return. We verwachten dat deze categorie met name uit dienstverlening bestaat. Indien het hier ook gaat om transport, catering of gebruik van apparatuur/producten, zal deze subcategorie mogelijk leiden tot klimaatimpact.
Overige exploitatiekosten	5%	Producten/grondstoffen onbekend.
Totaal	82%	

Van de overige 18% van deze categorie kunnen de volgende subcategorieën mogelijk bijdragen aan de klimaatimpact:

- laboratoriummaterialen;
- uitzetting vreemdelingen (DT&V) (transport);
- DJI: Kosten legering huishoudelijke artikelen;
- vervoerskosten vreemdelingen (IND) (transport);
- kinderopvang (gebruikte materialen en middelen zoals luiers).

Over deze subcategorieën is geen specifieke informatie ontvangen. Deze subrubrieken vormen daarom geen onderdeel van de quickscan.

Wel is nog meegenomen in de quickscan:

- DJI: Kleding ingesloten.

Dit vormt met 475.586 euro slechts 0,1 procent van deze categorie. In de quickscan is gerekend met de volgende bedragen voor Bedrijfskleding (uit e-mailwisseling): 2,7 miljoen euro voor kleding beveiliging en 3,2 miljoen euro voor sportschoenen.

4.11 Deelconclusie

4.11.1 Meegenomen uitgaven in de quickscan

Tabel 9 geeft een overzicht van alle producten en activiteiten waarvoor de klimaatimpact is bepaald. Dit deel van de quickscan omvat in totaal uitgaven van ca. 262 miljoen euro. Dit is 18% van de totale spend in 2016. De gebruikte informatie komt deels voort uit de spendanalyse in de voorgaande paragrafen, en deels uit aanvullende informatie die door het ministerie is verschaft. In de uiterst rechtse kolom zijn waar relevant ook gebruikte aannames weergegeven.

Bij deze tabel dient te worden opgemerkt dat we hebben geprobeerd om alle activiteiten weer te geven waarvan J&V de klimaatimpact kan beïnvloeden. Het is echter niet eenduidig of het ministerie van JenV ook *verantwoordelijk* is voor de klimaatimpact van al deze posten (bijv.: werknemers zouden ook voeding nodig hebben als ze niet bij JenV werkten; woon-werkverkeer zou ook plaatsvinden; etc.). Daarnaast worden de kosten van sommige posten (bijv. energie) niet direct door JenV betaald. Het gaat dan om de generieke uitgaven, waarbij de categoriemanagers, meestal van andere ministeries, verantwoordelijk zijn voor de (inkoop)randvoorwaarden (zie de uitleg in Paragraaf 2.1). In de tabel is per onderdeel aangegeven of het gaat om generieke of specifieke uitgaven.

Bijlage C geeft als aanvulling op Tabel 9 een overzicht van bekende activiteiten die niet zijn meegenomen in de huidige analyse. Dit laat zien dat voor een aantal categorieën nog informatie ontbreekt. Deze kunnen mogelijk in een vervolgtraject aan het onderzoek worden toegevoegd.

Tabel 9 - Overzicht uitgaven/activiteiten die zijn meegenomen in de huidige analyse, incl. aannames

(Sub)categorie	Uitgaven/activiteit	Opmerkingen/aannames klimaatimpact
Energie (totale spend (incl. water): 25,9 miljoen euro, generiek)		
Elektriciteit	126.535 MWh/jaar <i>15 miljoen generiek</i>	Info J&V Klimaatimpact: (MilieuCentraal, CE Delft, Stimular, 2017)
Gas	25.217.661 m ³ /jaar <i>11 miljoen generiek</i>	Info J&V Klimaatimpact: (RVO, 2017) en (Louwen, 2012)
Bouw & onderhoud		
Bouw	161 miljoen €/jaar <i>133 miljoen generiek</i> <i>28 miljoen specifiek</i>	Info J&V (Spend2016) Klimaatimpact (grof): (CE Delft, 2017a)
Datacenter- & ICT-hardware		
ICT-hardware	10 miljoen €/jaar <i>generiek</i>	Info J&V (Spend2016) Klimaatimpact (grof): (CE Delft, 2017a)
Transport (spend: 25.295.936 euro/jaar (mobiliteitskaart), generiek)		
OV (woon-werkverkeer en dienstreizen medewerkers)	106 miljoen persoonskm/jaar	Info J&V, transportdata over 2017 Klimaatimpact: (CE Delft, 2015)
Vervoer gedetineerden	9 miljoen voertuigkm/jaar	Info J&V Aanname: vervoer met busje (max. 8 personen) Klimaatimpact: (CE Delft, 2015)
Voedsel/catering		
Catering medewerkers	15,5 miljoen €/jaar <i>generiek</i>	Info J&V (e-mail/Categorieplan catering) Aannames: - 60% van kosten is voor gemiddelde NL lunch. Overige 40%: dienstverlening (geen klimaatimpact) - Een gemiddelde lunch kost 3 €/lunch - Daarnaast: 5 warme dranken (koffie/thee) per dag per werknemer (FTE) en ingeslotene. 0,05 €/kopje Klimaatimpact: Ecoinvent, Superwijzer
DJI gedetineerdenmaaltijden	18,7 miljoen €/jaar <i>specifiek</i>	Info J&V (e-mail): 12 miljoen €/jaar, exclusief een aantal locaties. Op basis van de gemiddelde uitgaven per ingeslotene (uit management-rapportage Sodexo) en de hoeveelheid ingeslotenen is het bedrag van 18,7 M€/jaar bepaald. Aannames: - Warme maaltijd bestaat uit 50 g aardappel, 50 g rijst, 40 g kip, 20 g varken, 20 g rund, 200 g diverse groente - Hartig broodbeleg is 50% kaas/50% vlees - Posten als 'standaard dieet' of 'maatwerk dieet' leiden niet tot afwijkende klimaatimpact Klimaatimpact: Ecoinvent, Superwijzer
Bedrijfskleding		
Kleding beveiliging DJI	2,7 miljoen €/jaar <i>specifiek</i>	Info J&V (e-mail) Klimaatimpact (grof): (Vringer, et al., 2010)
Sportschoenen medewerkers DJI	3,2 miljoen €/jaar <i>specifiek</i>	Info J&V (Rapportage MVI 2016). Gedeeld door contractduur van 24 maanden om afschrijving materiaal mee te nemen Aanname: 40 €/paar schoenen Klimaatimpact: (Cheah, et al., 2012)

4.11.2 Sociaal

In de spendanalyse is bij veel subrubrieken aangegeven of deze de mogelijkheid biedt om Social Return toe te passen. Ook is aangegeven of ISV een rol kan spelen. In deze paragraaf worden de meest kansrijke subcategorieën uitgelicht.

Tabel 10 geeft een overzicht van de grootste subrubrieken waarbij Social Return relevant kan zijn. We hebben ze geordend op grootste uitgaven. De subrubriek met de grootste uitgave staat bovenaan. De top-5 categorieën voor Social Return zijn:

1. Bedrijfsvoering.
2. DJI: subsidies DJI/DBBC extern.
3. Advisering.
4. Uitbesteding ICT.
5. Beheer, onderhoud programmatuur & software.

Tabel 10 - Overzicht van grootste subrubrieken met kans voor Social Return

Hoofdrubriek	Subrubriek	Uitgaven (euro)
Externe inhuur	Bedrijfsvoering	€ 177.175.443
JenV specifiek	DJI: subsidies DJI / DBBC extern	€ 139.770.056
Externe inhuur	Advisering	€ 84.603.319
ICT	Uitbesteding ICT	€ 64.020.910
ICT	Beheer, onderhoud programmatuur & software	€ 61.834.669
JenV specifiek	V&J overig	€ 54.131.142
Diensten en middelen	Risicobeheersen	€ 42.718.712
Externe inhuur	Tolken en vertalers	€ 41.895.596
ICT	Beheer en onderhoud hardware	€ 24.320.137
JenV specifiek	DJI: Geneeskundige verzorging	€ 23.101.649
Personele Exploitatie	Opleidingen	€ 22.090.284
Diensten en middelen	Schoonmaak	€ 21.009.115
Diensten en middelen	Post-, koeriers- en transportdiensten	€ 19.072.442
JenV specifiek	Kosten deskundigen in strafzaken (Openb Min)	€ 17.924.266
ICT	Spraak en dataverbindingen	€ 17.596.938
Personele Exploitatie	Representatie voor eigen personeel	€ 16.286.467
Diensten en middelen	Consumptieve diensten	€ 14.493.230
Personele Exploitatie	Instroom, doorstroom en uitstroom van personeel	€ 12.145.027
Diensten en middelen	Documentmanagement	€ 11.390.424
Personele Exploitatie	Reis & verblijfskosten	€ 11.214.235
ICT	Aanschaf, beheer en onderhoud infrastructuur	€ 10.226.556
ICT	Aanschaf hardware	€ 9.529.574
ICT	Aanschaf programmatuur & software	€ 8.902.954

Tabel 11 geeft een overzicht van de grootste subrubrieken waarbij ISV relevant kan zijn. Hierbij is gekeken of een subrubriek valt binnen de 10 risicocategorieën voor ISV die door het Rijk zijn bepaald. We hebben de subrubrieken geordend op grootste uitgaven. De subrubriek met de grootste uitgave staat bovenaan. De top-5-categorieën voor ISV zijn:

1. Beheer, onderhoud programmatuur & software.
2. Beheer en onderhoud hardware.
3. Spraak en dataverbindingen.
4. Consumptieve diensten.
5. Documentmanagement.

Tabel 11 - Overzicht van grootste subrubrieken waarbij ISV relevant kan zijn

Hoofdrubriek	Subrubriek	Uitgaven (euro)
ICT	Beheer, onderhoud programmatuur & software	€ 61.834.668,94
ICT	Beheer en onderhoud hardware	€ 24.320.136,97
ICT	Spraak en dataverbindingen	€ 17.596.938,00
Diensten en middelen	Consumptieve diensten	€ 14.493.230,00
Diensten en middelen	Documentmanagement	€ 11.390.424,18
Personele Exploitatie	Reis & verblijfskosten	€ 11.214.234,54
ICT	Aanschaf, beheer en onderhoud infrastructuur	€ 10.226.556,15
ICT	Aanschaf hardware	€ 9.529.573,72
ICT	Aanschaf programmatuur & software	€ 8.902.953,53

5 Resultaten klimaatimpact

Dit hoofdstuk beschrijft de resultaten van de berekening van de klimaatimpact. In Paragraaf 5.1 worden de resultaten op hoofdlijnen gepresenteerd en samengevat in een infographic. In Paragraaf 5.2 geven we per categorie een toelichting op de resultaten en het handelingsperspectief voor het ministerie van JenV.

5.1 Resultaat analyse klimaatimpact

Op basis van de gegevens uit Tabel 9 in Paragraaf 4.11 hebben we de klimaatimpact per categorie uitgerekend.

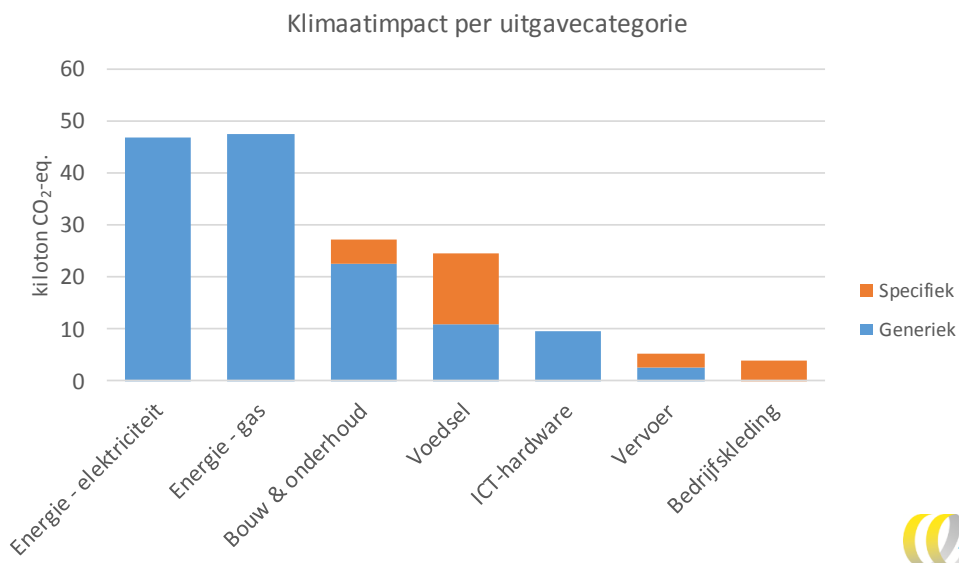
De totale klimaatimpact van de geïnventariseerde uitgaven/activiteiten is ongeveer 170 kiloton (kton) CO₂-eq. De klimaatimpact van de verschillende uitgavencategorieën is weergegeven in Figuur 11. Er is onderscheid gemaakt tussen de generieke uitgaven (in blauw) en de specifieke uitgaven (in oranje).

Verreweg de meeste klimaatimpact wordt veroorzaakt door de categorie Energie. De totale impact is 95 kton CO₂-eq., waarvan 47 kton CO₂-eq. aan elektriciteit kan worden toegerekend en 48 kton CO₂-eq. aan gas. Voor elektriciteit is er rekening mee gehouden dat er groene stroom wordt ingekocht, en dat dit een besparing oplevert ten opzichte van grijze stroom. We hebben 10% van de besparing toegerekend aan het ministerie, op basis van economische allocatie (zie de uitleg in Paragraaf 5.2).

De twee volgende categorieën met de meeste klimaatimpact zijn Bouw & onderhoud en Voedsel. Bouw & onderhoud heeft een impact van 27 kton CO₂-eq. en Voedsel heeft een impact van 25 kton CO₂-eq. Bij beide categorieën wordt een deel van de impact veroorzaakt door de specifieke uitgaven. Hier is dus binnen het handelingsperspectief van het ministerie van JenV ruimte voor verbetering (zie Paragraaf 5.2.2 en 5.2.3).

Op de derde, vierde en vijfde plaats volgen Datacenter & ICT-hardware (9 kton CO₂-eq.), Vervoer (5 kton CO₂-eq.) en Bedrijfskleding (4 kton CO₂-eq.). Ongeveer de helft van het vervoer komt uit de specifieke uitgave: het vervoer van gedetineerden. We hebben klimaatimpact berekend op het aantal voertuigkilometers.

Figuur 11 - Klimaatimpact per uitgavecategorie

Bovenstaande resultaten hebben we vertaald in een score per productgroep op de schaal van één (relatief veel klimaatimpact) tot vijf (relatief weinig klimaatimpact). Dit wordt weergegeven in Tabel 12.

Tabel 12 - Indicatie van de rangorde van de klimaatimpact van productgroepen, op basis van de jaarlijkse bestedingen door het ministerie van JenV

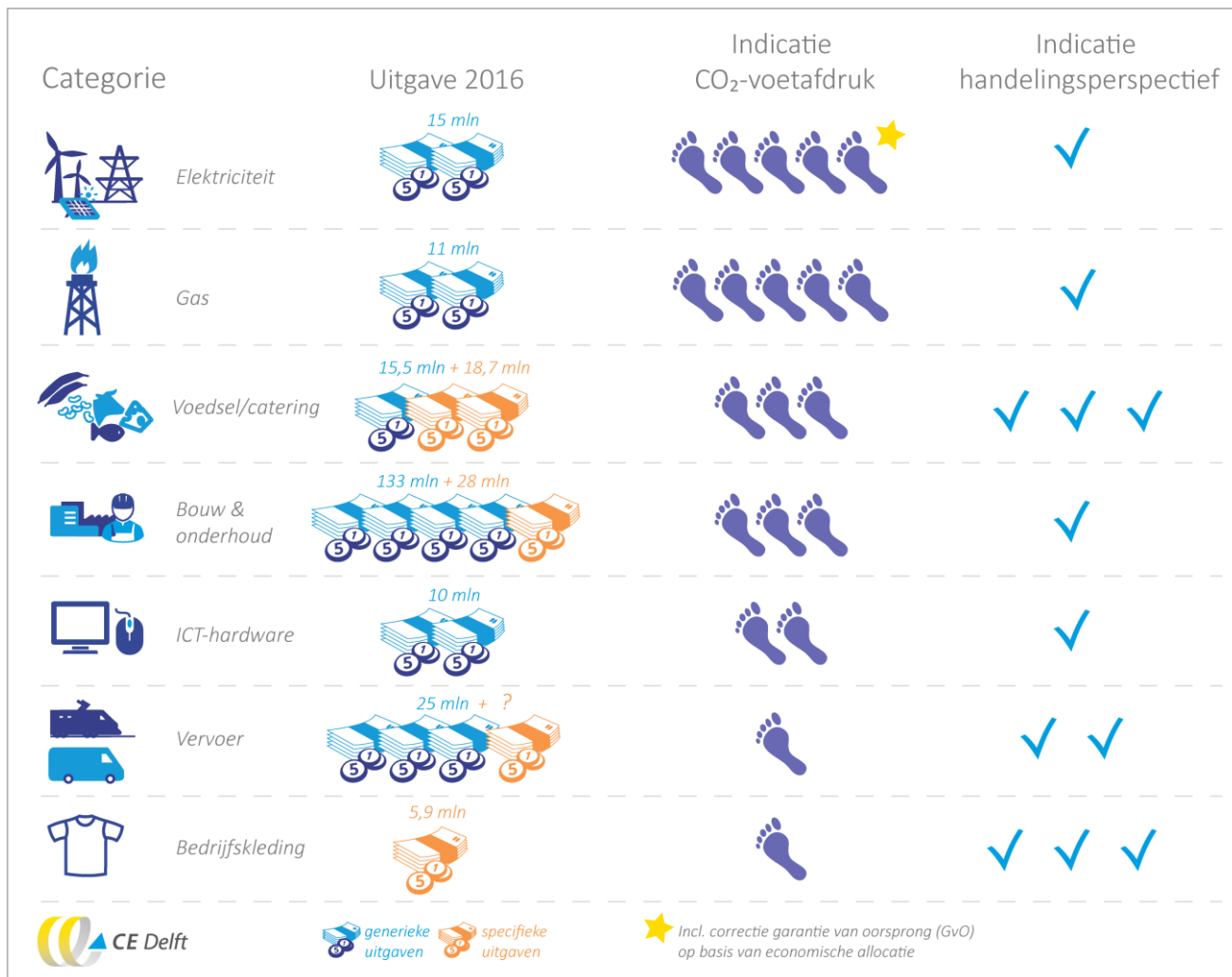
Rangorde klimaatimpact	Productgroep
1 (Relatief veel impact)	Energie - elektriciteit
	Energie - gas
2	Bouw en onderhoud
	Voedsel
3	Datacenter- en ICT-hardware
4	Vervoer
5 (Relatief weinig impact)	Bedrijfskleding

Daarnaast wordt aan de geselecteerde productgroepen een score gegeven voor het handelingsperspectief op een schaal van één tot drie, aangezien het ministerie van JenV in sommige gevallen meer invloed kan uitoefenen dan in andere. De productgroep met de meeste handelingsmogelijkheden krijgt drie vinkjes bij het handelingsperspectief; de productgroep met de minste handelingsmogelijkheden krijgt één vinkje.

In Figuur 12 wordt een visueel overzicht van de uitgaven, de indicatie van de CO₂-voetafdruk en de indicatie van het handelingsperspectief weergegeven.

Figuur 12 - Infographic klimaatimpact van uitgaven 2016 door het ministerie van JenV

5.2 Toelichting per productcategorie

De volgende paragrafen geven de achtergrond van de quickscanberekening per categorie. Voor elke categorie gaan we in op de uitgaven, de klimaatimpact, het handelingsperspectief met betrekking tot klimaatdoelen.

5.2.1 Energie - elektriciteit en gas

Uitgaven

Uit de spendanalyse blijkt dat het ministerie van JenV 26 miljoen euro uitgeeft aan *elektriciteit* en *gas*. Dit is een generieke uitgave, waarbij de verantwoordelijkheid voor de inkoop bij het Rijksvastgoedbedrijf ligt. Op basis van eerdere analyses schatten we in dat ca. 15 miljoen (ca. 58% van de totale kosten) wordt besteed aan elektriciteit en 11 miljoen (ca. 42% van de totale kosten) wordt besteed aan gas.

Klimaatimpact

Om de klimaatimpact nauwkeuriger te kunnen bepalen, hebben we dieper onderzoek naar de gebruiksdata gedaan. Het blijkt dat het ministerie van JenV de volgende hoeveelheden inkoop:

Elektriciteit	126.535	MWh/jaar
Gas	25.217.661	m ³ /jaar

Met deze hoeveelheden hebben we de quickscanberekening uitgevoerd.

Het ministerie van JenV heeft aangegeven dat de Rijksoverheid alleen 'duurzame' elektriciteit inkoop door middel van Garanties van Oorsprong (GvO's). In deze studie is hier rekening mee gehouden. Eerst hebben we de klimaatimpact berekend op basis van de gemiddelde Nederlandse elektriciteitsmix, die grotendeels gebaseerd is op fossiele bronnen. Vervolgens is bepaald welke 'winst' er aan het ministerie van JenV kan worden toegerekend door de keuze voor groene elektriciteit. Dit is nodig omdat GvO's vaak leiden tot het dubbel tellen van productie uit hernieuwbare bronnen en daardoor niet leiden tot een toename in de productie van hernieuwbare elektriciteit (zie de toelichting in volgende tekstbox en Bijlage A).

Dubbel tellen klimaatvoordelen door garanties van oorsprong (GvO's)

GvO's kunnen leiden tot het dubbel tellen van de productie van elektriciteit uit hernieuwbare bronnen. Een voorbeeld is de productie van elektriciteit uit waterkracht uit Noorwegen. Deze productie levert een bepaalde hoeveelheid GvO's op. Deze kunnen verkocht worden, waardoor een organisatie in bijvoorbeeld Nederland in theorie haar elektriciteitsverbruik kan verduurzamen. Het gaat hier om een boekhoudkundig mechanisme; de stroom hoeft niet fysiek aan Nederland geleverd te worden. Als echter de 'duurzaamheid' van de elektriciteit door middel van GvO's verkocht is aan Nederland, betekent dit dat de stroom die in Noorwegen geleverd wordt niet langer als duurzaam getypeerd mag worden. Dit gebeurt echter vaak niet. De consequentie is dat Noorwegen de duurzaamheid claimt (zij wekken immers de hernieuwbare elektriciteit op) en dat Nederland die ook claimt (Nederland koopt immers GvO's). Dezelfde hoeveelheid duurzame productie wordt hier dus twee keer geteld. Hoewel JenV aangeeft dat het geen GvO's van Noorse waterkrachtcentrales koopt is het niet uit te sluiten dat bij andere bronnen ook dubbel telling plaatsvindt. In levenscyclusanalyses is het de gewoonte om GvO's niet mee te nemen en alleen de hernieuwbare elektriciteit die een organisatie zelf opwekt mee te tellen.

Toerekeningsvraagstuk

Bijlage D beschrijft meer achtergrond over het toerekeningsvraagstuk: hoeveel CO₂-reductie door gebruik van elektriciteit uit hernieuwbare bronnen kun je aan een organisatie toerekenen? Verschillende monitoringsmethoden staan toe dat dankzij het kopen van groene stroom of GvO's de CO₂-uitstoot per verbruikte kWh 0 gram/kWh of zeer laag is. In het Greenhouse Gas Protocol geldt dit voor alle GvO's, maar moet er ook worden getoond wat de uitstoot zou zijn zonder GvO's. Bij de CO₂-prestatieladder mogen alleen de GvO's die uit Nederland komen worden meegeteld. Het is afhankelijk van de gekozen allocatiemethode hoeveel CO₂-reductie het ministerie zich mag toerekenen.

In deze studie wordt uitgegaan van een klimaatimpactreductie van 10% door het gebruik van GvO's, gebaseerd op economische allocatie. De onderbouwing van deze waarde wordt uitgewerkt in Bijlage D.

De totale impact van de categorie energie komt daarmee op 95 kton CO₂-eq., waarvan 47 kton CO₂-eq. aan elektriciteit kan worden toegerekend en 48 kton CO₂-eq. aan gas. Hiermee krijgen de subcategorieën gas en elektriciteit elk 5 voeten bij de CO₂-voetafdruk in de visualisatie (Figuur 12).

Handelingsperspectief

De klimaatimpact van energie kan op twee manieren worden verminderd: het verduurzamen van de opwekking of het verlagen van het gebruik.

- opties voor verduurzaming opwekking: zelf opwekken hernieuwbare elektriciteit (bijv. zonnepanelen), zelf investeren in hernieuwbare energie zoals zonne- of windparken (let op: ook hier oppassen voor dubbel telling), aansturen op algemene verlaging van de klimaatimpact van Nederlandse elektriciteit, gebruiken van groengas in plaats van aardgas;
- opties voor verlaging gebruik: aanschaffen energie-efficiënte apparaten, verbeteren warmte-isolatie huisvesting, voorkomen verspilling elektriciteit (lampen en computers uitzetten als personeel niet aanwezig is, etc.), thermostaat lager instellen.

Het ministerie van JenV heeft aangegeven dat BZK verantwoordelijk is voor de inkoop van energie en voor de huisvesting. Dit verkleint de mogelijkheden voor het ministerie van JenV om direct zelf te verduurzamen, aangezien JenV geen andere energiebronnen kan kiezen en vermoedelijk ook niet zelf kan beslissen tot het beter isoleren van panden of het plaatsen van zonnepanelen. Hiermee krijgen de subcategorieën gas en elektriciteit elk 1 vinkje bij het handelingsperspectief in de visualisatie (Figuur 12).

Op korte termijn kan worden ingezet op het (in kaart brengen van en) voorkomen van verspilling van elektriciteit en warmte. Daarnaast kan bij het aanschaffen van nieuwe apparaten energie-efficiëntie meegenomen worden als beoordelingscriterium. Ook kan via BZK worden gepleit voor het zorgen voor goede isolatie (vooral relevant bij het betrekken van nieuwe huisvesting), het verder verduurzamen van de energie (electriciteit en gas) die het Rijk gebruikt en het plaatsen van zonnepanelen en windmolens om de opwekking van hernieuwbare energie te vergroten.

5.2.2 Voedsel

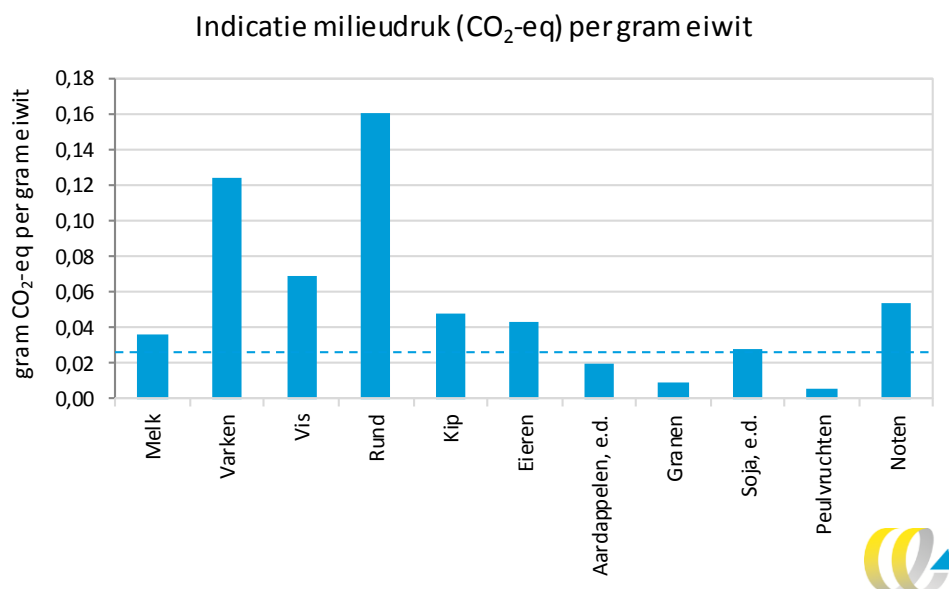
Uitgaven

Uit de spendanalyse blijkt dat het ministerie van JenV 33,2 miljoen euro uitgeeft aan voedsel. Hiervan valt 15,5 miljoen euro onder de generieke uitgaven, waarbij de verantwoordelijkheid voor de inkoop bij de categoriemanager van een ander ministerie ligt. 18,7 miljoen euro is een specifieke uitgave (voor de voeding van ingeslotenen) waarvoor de verantwoordelijkheid bij DJI ligt.

Klimaatimpact

Om de klimaatimpact nauwkeuriger te kunnen bepalen, hebben we dieper onderzoek naar de specifieke voeding gedaan, zoals beschreven in Tabel 9 in Paragraaf 4.11. Binnen voeding zorgen catering voor medewerkers en de maaltijden voor gedetineerden voor een vergelijkbare klimaatimpact. In beide categorieën spelen producten op basis van dierlijke eiwitten, zoals zuivel en vlees een grote rol. Dierlijke eiwitten hebben een relatief hoge klimaatimpact, omdat dieren gedurende hun leven relatief veel voer krijgen. Daarnaast zorgt enterische fermentatie voor de uitstoot van methaan, een sterk broeikasgas. Dit zorgt ervoor dat de klimaatimpact van dierlijk eiwit aanzienlijk hoger ligt dan die van plantaardig eiwit (zie Figuur 13).

Figuur 13 - Indicatie klimaatimpact per gram eiwit uit verschillende bronnen (CE Delft, 2017b)

De quickscanberekening laat zien dat de klimaatimpact van voeding 25 kton CO₂-eq. bedraagt. Hiermee krijgt de categorie Voeding 3 voeten bij de CO₂-voetafdruk in de visualisatie (Figuur 12).

Handelingsperspectief

Het ministerie van JenV kan, zeker voor de specifieke uitgaven aan voedsel, invloed uitoefenen op het type voedsel dat wordt aangeboden door de cateraar. Voor de generieke uitgaven kan het ministerie van JenV haar wensen kenbaar maken bij de betreffende categoriemanager. De categorie voeding krijgt, met name op basis van de invloed bij de specifieke uitgave, 3 vinkjes op het handelingsperspectief in de visualisatie (Figuur 12).

De klimaatimpact van het voedsel dat het ministerie levert kan aanzienlijk worden verlaagd door zuivel en vlees te vervangen door plantaardige producten. Daarnaast helpt het om te kiezen voor lokaal geproduceerde waren van het seizoen. Een eerdere analyse van CE Delft heeft aangetoond dat de klimaatimpact van een duurzame lunch ca. vijf keer lager is dan die van een conventionele lunch (CE Delft, 2018). Met name als rundvlees vervangen wordt door plantaardige alternatieven is de winst groot.

Er zijn ook meer plantaardige eiwitten die qua smaak sterk lijken op vlees. Smaaktests van o.a. de Consumentenbond geven aan dat vegetarische kipstukjes in een nasi door veel consumenten niet van vlees worden onderscheiden en vaak lekkerder worden gevonden. Deze actie sluit ook aan bij de transitieagenda Circulaire Economie voedsel en biomassa van de Rijksoverheid. Het ministerie van JenV kan bij de inkoop aangeven dat zij gebruik wil maken van inkoopcriteria op Niveau 2 of 3.

5.2.3 Bouw en onderhoud

Uitgaven

Uit de spendanalyse blijkt dat het ministerie van JenV 161 miljoen euro uitgeeft aan Bouw en onderhoud. Hiervan valt 133 miljoen euro onder de generieke uitgaven, waarbij de verantwoordelijkheid voor de inkoop bij de categoriemanager van een ander ministerie ligt. 28 miljoen euro is een specifieke uitgave waarbij de verantwoordelijkheid bij het ministerie van JenV zelf ligt.

Klimaatimpact

De quickscanberekening laat zien dat de klimaatimpact voor Bouw en onderhoud ca. 27 kton CO₂-eq. bedraagt. Hiermee krijgt de categorie Bouw en onderhoud, net als voeding 3 voeten bij de CO₂-voetafdruk in de visualisatie (Figuur 12).

Handelingsperspectief

Het overgrote deel van de kosten aan Bouw en onderhoud wordt door het Rijksvastgoedbedrijf beheerd. De verantwoordelijkheid voor de (inkoop)randvoorwaarden ligt hiermee dan ook buiten het ministerie van JenV en het handelingsperspectief is beperkt. Bouw en onderhoud krijgt 1 vinkje op het handelingsperspectief in de visualisatie. Daarom is de categorie Bouw en Onderhoud ónder Voeding weergegeven in de visualisatie, ondanks het feit dat de klimaatimpact gelijk is, en de uitgave voor Bouw en onderhoud een stuk hoger ligt dan voor Voeding.

Het ministerie van JenV kan bij het Rijksvastgoedbedrijf pleiten voor bijvoorbeeld vaker renoveren in plaats van investeren in nieuwbouw, duurzaam bouwen (circulair, multifunctioneel en aanpasbaar), duurzame materialen toepassen (hernieuwbaar, hergebruikt) en minder materiaal gebruiken. Ook kan het ministerie van JenV aangeven dat zij op Ambitieniveau 2 of 3 wil inkopen.

5.2.4 ICT-hardware

Uitgaven

Uit de spendanalyse blijkt dat het ministerie van JenV 10 miljoen euro uitgeeft aan ICT-hardware. Dit valt onder de generieke uitgaven, waarbij de verantwoordelijkheid voor de inkoop bij de categoriemanager van een ander ministerie ligt.

Klimaatimpact

De quickscanberekening laat zien dat de klimaatimpact voor ICT-hardware 9 kton CO₂-eq. bedraagt. Hiermee krijgt de categorie ICT-hardware 2 voeten bij de CO₂-voetafdruk in de visualisatie (Figuur 12).

Handelingsperspectief

Aangezien ICT-hardware Rijksbreed wordt ingekocht ligt de verantwoordelijkheid voor de (inkoop)randvoorwaarden dan ook buiten het ministerie van JenV. Het handelingsperspectief is beperkt. ICT-hardware krijgt daarom 1 vinkje op het handelingsperspectief in de visualisatie.

Het ministerie van JenV kan in haar beleid aandacht besteden aan de volgende punten:

- Anticipeer bij de aanschaf van computers op ontwikkelingen/reorganisaties, zoals de toename van thuiswerken en veranderingen van de kantooromgeving zoals flexibele werkplekken. Snelle veranderingen in de organisatie vragen om flexibele werkplekken en werksystemen.
- Kijk bij aanschaf van nieuwe computers naar de mogelijkheden voor toekomstige uitbreiding van de hardware en/of software. Bepaalde ontwikkelingen of reorganisaties binnen de organisatie kunnen leiden tot andere softwaretoepassingen en ander hardwaregebruik. Schaf systemen aan met voldoende uitbreidingscapaciteit of die gemakkelijk aan te passen zijn. Let op: Laptops zijn moeilijker uit te breiden.
- Schaf waar mogelijk laptops of thin clientsystemen aan in plaats van desktops en monitoren wanneer hardwareuitbreiding minder noodzakelijk is. Een gemiddelde laptop (notebook) gebruikt in de productie- en gebruiksfase 38% minder energie dan een gemiddelde desktop. Een thin client gebruikt in deze fasen gemiddeld 15% minder energie dan een desktop. Het grondstofverbruik voor het totale product is daarnaast minder.
- Bekijk of het mogelijk is om hergebruikte (refurbished) apparatuur aan te schaffen (mits deze voldoet aan de gestelde energiecriteriën). In de praktijk blijkt dat deze apparatuur kwalitatief niet minder is en niet meer onderhoud nodig heeft dan nieuwe apparatuur.
- Geef bij de inkoop aan dat het ministerie van JenV op Ambitieniveau 2 of 3 wil inkopen wat betreft ICT-hardware.

5.2.5 Vervoer

Uitgaven

Uit de spendanalyse blijkt dat het ministerie van JenV 25 miljoen euro uitgeeft aan Vervoer (mobiliteitskaart). Daar komt nog een onbekend bedrag bij voor het vervoer van gedetineerden. Het eerste bedrag valt onder de generieke uitgaven, waarbij de verantwoordelijkheid voor de inkoop bij de categoriemanager van een ander ministerie ligt. Het vervoer van gedetineerden is wel een specifieke uitgave, waarbij het ministerie van JenV meer handelingsperspectief heeft.

Klimaatimpact

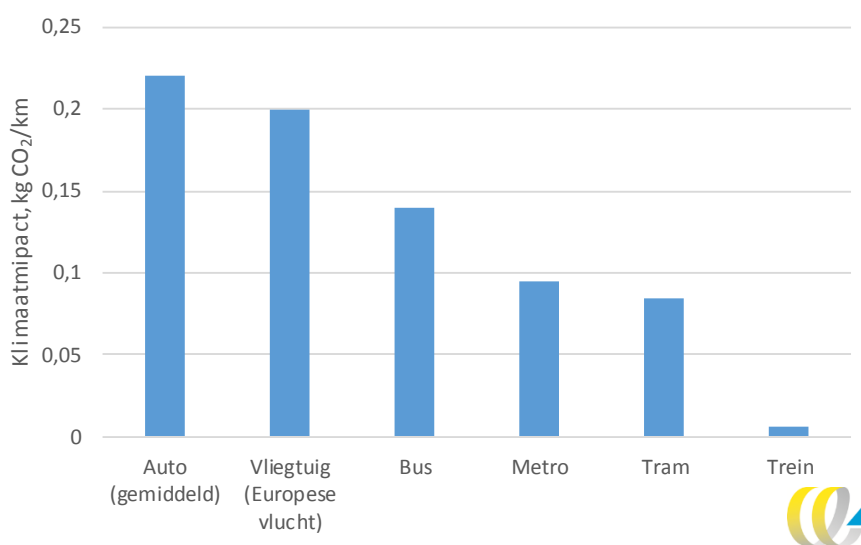
Binnen transport zijn twee posten meegenomen: het OV-gebruik van medewerkers en het vervoer van gedetineerden. De klimaatimpact van deze twee posten is ongeveer gelijk; er worden veel meer kilometers afgelegd met het OV, maar de klimaatimpact van kleine busjes (voor gedetineerdenvervoer) is aanzienlijk hoger. De quickscanberekening laat zien dat de klimaatimpact voor Vervoer ca. 5 kton CO₂-eq. bedraagt. Hiermee krijgt de categorie Vervoer 1 voet bij de visualisatie van de CO₂-voetafdruk (Figuur 12).

Handelingsperspectief

Voor de uitgaven aan de mobiliteitskaart en de bijbehorende klimaatimpact is het handelingsperspectief beperkt. Voor het vervoer van gedetineerden kan het ministerie wel meer invloed uitoefenen. Daarom krijgt Vervoer 2 vinkjes op het handelingsperspectief in de visualisatie. Het vervoer van gedetineerden is verantwoordelijk voor een relatief groot deel van de klimaatimpact van Vervoer. Het ministerie zou kunnen onderzoeken of het mogelijk is om transportmiddelen in te zetten die een lagere klimaatimpact hebben.

De klimaatimpact van verschillende reismogelijkheden is weergegeven in Figuur 14. De medewerkers van het ministerie maken al veel gebruik van de trein: er werden 88 miljoen persoonskilometers afgelegd met de trein, van de 106 miljoen persoonskilometers die met het OV werden gereisd. Vermoedelijk kan de grootste winst worden geboekt door ervoor te zorgen dat er minder autoreizen gemaakt (hoeven te) worden, bijvoorbeeld door het OV aantrekkelijker te maken. Uiteraard is het wat klimaatimpact betreft nog gunstiger als medewerkers dicht bij het ministerie wonen zodat er minder kilometers hoeven worden gemaakt en zodat fietsen vaker een optie is.

Figuur 14 - Klimaatimpact van verschillende transportmogelijkheden. De resultaten voor de auto zijn uitgedrukt per voertuigkilometer, terwijl de resultaten voor de overige opties uitgedrukt zijn per reizigerskilometer (CE Delft, 2015)

5.2.6 Bedrijfskleding

Uitgaven

Uit de spendanalyse blijkt dat het ministerie van JenV 5,9 miljoen euro uitgeeft aan bedrijfskleding. Bij deze analyse is gekeken naar bedrijfskleding voor de beveiliging DJI en sportschoenen voor DJI-medewerkers.

Klimaatimpact

De quickscanberekening laat zien dat de klimaatimpact voor Bedrijfskleding 4 kton CO₂-eq. bedraagt. Hiermee krijgt de categorie Bedrijfskleding 1 voet bij de CO₂-voetafdruk in de visualisatie (Figuur 12).

De kleding voor de beveiliging van DJI bepaalt hierbinnen ca. 2/3^e van de klimaatimpact. Voor bedrijfskleding die in andere organisatieonderdelen verschaft wordt is geen informatie beschikbaar (Tabel 15 in Bijlage C).

Handelingsperspectief

De eerste indruk is dat bedrijfskleding geen grote bijdrage levert aan de totale klimaatimpact van het ministerie van JenV. Omdat het een specifieke uitgave is, kan het ministerie wel invloed uitoefenen door middel van het stellen van criteria aan de leveranciers. Daarom krijgt Bedrijfskleding 3 vinkjes op het handelingsperspectief in de visualisatie.

De klimaatimpact kan op een aantal manieren verlaagd worden: kleding zo lang mogelijk mee laten gaan (alleen vervangen als het echt nodig is, kwalitatief betere stoffen gebruiken, voorzichtiger mee zijn), het hergebruiken van kleding, en het gebruiken van kleding op basis van vezels met de laagste klimaatimpact. Met name kleding op basis van gerecyclede vezels scoort goed, maar er is op het moment nog weinig gerecyclede kleding beschikbaar, omdat er weinig afvalstromen van kleding beschikbaar zijn. Zo'n 60% van de afgedankte kleding komt niet terecht in een pure kledingstroom, maar wordt bijvoorbeeld weggegooid via het restafval en verbrand. Grote organisaties zoals het ministerie van JenV kunnen mogelijk dit soort stromen van relatief homogeen materiaal verzamelen en aanbieden voor recycling. Wellicht is het mogelijk om hiervoor aan te sluiten bij het ministerie van Defensie, dat haar textiel ook wil laten recyclen⁵.

⁵ Zie bijvoorbeeld: (Ministerie van Defensie, 2016)

6 Conclusies en aanbevelingen

6.1 Productgroepen met hoge prioriteit op klimaatimpact

Op basis van de visualisatie in Paragraaf 5.1 kunnen we de volgende focuspunten benoemen voor verlagen van de klimaatimpact:

- **Energie:** De meeste impact wordt veroorzaakt door de categorie energie (gas en elektriciteit). Hoewel het hier gaat om een generieke uitgave, waarbij de verantwoordelijkheid bij een categorie-manager van een ander ministerie ligt, is het daarom toch aan te bevelen om aandacht aan te besteden aan deze categorie. Bij het aanschaffen van nieuwe apparaten kan energie-efficiëntie meegenomen worden als beoordelingscriterium. Daarnaast kan via BZK worden gepleit voor het zorgen voor energiebesparende maatregelen, het verder verduurzamen van de energie, het plaatsen van zonnepanelen en windmolens om het gebruik van hernieuwbare energie te vergroten en het hanteren van MVI-criteria op Niveau 2 en 3 bij de inkoop van elektriciteit en gas.
- **Voedsel:** Voedsel levert een relatief hoge klimaatimpact op, en aangezien een groot deel van de uitgaven onder de specifieke uitgaven vallen is het handelingsperspectief groot. De klimaatimpact van het voedsel kan aanzienlijk worden verlaagd door zuivel en (met name rund-)vlees te vervangen door plantaardige producten. Daarnaast helpt het om te kiezen voor lokaal geproduceerde waren van het seizoen. Het ministerie van JenV kan bij de inkoop aangeven dat zij gebruik wil maken van inkoopcriteria op Niveau 2 of 3 bij de inkoop van catering.
- **Bouw en Onderhoud:** Een gedeelte van de uitgaven van Bouw en onderhoud valt onder de specifieke uitgaven. Hierbij kan het ministerie zelf invloed uitoefenen op de klimaatimpact door bij de inkoop MVI-criteria op Niveau 2 of 3 te hanteren voor nieuwbouw, renovatie, sloop, huur, beheer en onderhoud. Het ministerie kan daarnaast letten op: vaker renoveren in plaats van investeren in nieuwbouw, duurzaam bouwen (circulair, multifunctioneel en aanpasbaar), duurzame materialen toepassen (hernieuwbaar, hergebruikt) en minder materiaal gebruiken.
- **ICT:** Het ministerie kan zelf bij de aanschaf van computers de minimale behoefte onderzoeken en systemen aanschaffen met voldoende uitbreidingscapaciteit. Schaf waar mogelijk laptops of thin clientsystemen aan in plaats van desktops en monitoren. Bekijk of het mogelijk is om hergebruikte (refurbished) apparatuur aan te schaffen, die wel energiezuinig is. Bij de generieke inkoper kan het ministerie aandringen om op Ambitieniveau 2 of 3 in te kopen.
- **Vervoer:** Voor het vervoer van gedetineerden kan het ministerie onderzoeken of het mogelijk is om transportmiddelen in te zetten die een lagere klimaatimpact hebben. Men kan bij de aanschaf en inzet van vervoersmiddelen de MVI-criteria op Niveau 2 of 3 hanteren.
- **Bedrijfskleding:** Bij de aanschaf van bedrijfskleding kan het ministerie de MVI-criteria op Niveau 2 of 3 hanteren. Men kan erop letten om kleding zo lang mogelijk mee laten gaan en kleding her te gebruiken. Bij aanschaf van nieuwe kleding kan men voorkeur aangeven voor kleding op basis van gerecyclede vezels of andere vezels met lage klimaatimpact.

6.2 Categorieën met hoge prioriteit op sociale aspecten

Uit de spendanalyse volgt dat een groot deel van de uitgaven wordt besteed aan categorieën waarin dienstverlening een rol speelt. Deze categorieën bieden kansen voor Social Return. Het gaat om de volgende categorieën:

1. Bedrijfsvoering.
2. DJI: subsidies DJI/DBBC extern.
3. Advisering.
4. Uitbesteding ICT.
5. Beheer, onderhoud programmatuur & software.

Voor tolken en vertalers is er op een innovatieve manier invulling gegeven aan Social Return. Dit zou een voorbeeld kunnen zijn voor andere categorieën. Door Social Return op een ‘open’ manier uit te vragen kan de markt met een innovatieve en toepasselijke invulling komen. Bij tolken en vertalers bleek dit succesvol te zijn (zie de toelichting in Paragraaf 4.3).

Internationale sociale voorwaarden (ISV) spelen een rol bij tien risicocategorieën die het Rijk heeft bepaald. Voor het ministerie van JenV zijn de volgende categorieën het meest relevant op het gebied van ISV (omdat hier de grootste uitgaven aan worden uitgegeven):

1. Beheer, onderhoud programmatuur & software.
2. Beheer en onderhoud hardware.
3. Spraak en dataverbindingen.
4. Consumptieve diensten.
5. Documentmanagement.

6.3 Tips voor de categoriemanagers van het ministerie JenV

Het ministerie JenV is verantwoordelijk voor de categorieën Beveiliging, Standaard (pakket) software, Papier, papierafvoer en drukwerk, Tolk- en vertaaldiensten en Uitzendkrachten. Hiervoor levert het ministerie JenV de categoriemanagers.

Milieu

Voor de categorieën Papier en Drukwerk zijn milieucriteria opgesteld. De categoriemanager heeft invloed op het hanteren van criteria op Niveau 2 en 3 bij de inkoop. Uit de spend komt deze categorie niet als prioriteit naar voren, maar omdat het ministerie hier wel veel invloed heeft kunnen we deze maatregel beschouwen als ‘laaghangend fruit’.

Voor de categorieën Uitzendkrachten, Tolken en Software zijn geen milieucriteria opgesteld. Uit de spendanalyse blijkt echter wel dat een groot deel van de uitgaven besteed wordt binnen deze categorieën. Het is dan ook aan te bevelen dat de categoriemanagers onderzoek doen (of laten uitvoeren) naar de mogelijkheden om deze categorieën milieuvriendelijker te maken. Momenteel loopt er al een project ‘Tolken en Vertalers’, waarin ook naar de efficiëntie en duurzaamheid van vervoer wordt gekeken.

Sociaal

De categorieën Beveiliging, Standaard (pakket) software, Tolk- en vertaaldiensten en Uitzendkrachten bieden kansen voor het toepassen van Social Return. De manier hoe dit bij Tolk- en vertaaldiensten is uitgevraagd kan mogelijk een voorbeeld zijn voor Beveiliging, Software dienstverlening en Uitzendkrachten.

Papier, afvoer vertrouwelijke informatiedragers en print- en drukwerk, ICT-werkomgeving Rijk en Dataverbindingen zijn aangemerkt als risicocategorieën, waarbij het uitvragen van internationale sociale voorwaarden (ISV) belangrijk is.

6.4 De organisatie van MVI

Als het ministerie van JenV MVI serieus wil gaan inbedden in de organisatie is het goed om te beseffen dat hierbij een andere houding van de ambtenaar past: die van maatschappelijk verantwoordelijk opdrachtgever. Dat betekent een bewuste uitvraag doen met toepassing van een maatschappelijk

thema (zoals klimaat, circulair, biobased, etc.) en dit ook terug laten komen in de prijs-kwaliteitverhouding en in het contractmanagement.

Als maatschappelijk verantwoordelijk opdrachtgever zou het goed zijn als het ministerie van JenV MVI als vast onderdeel beschouwd van het werkproces bij aanbestedingen en inkoop.

Voor een succesvolle toepassing van MVI is ook de toewijding van de betrokken bestuurders, budgethouders (opdrachtgevers) en inkopers essentieel. Het is van belang dat zij op een goede manier samenwerken en afstemmen.

Voor MVI geldt dat dit het grootste rendement heeft als er al vroegtijdig (tijdens de opdrachtformulering) op wordt aangestuurd. Als MVI pas in latere fases wordt toegevoegd aan het inkoopproces geeft dit vaak te weinig ruimte voor eens succesvolle toepassing.

Hieronder schetsen we de rollen per speler:

Bestuurder (kadersteller)

Bestuurders zouden vanuit hun kaderstellende rol de opdrachtgevers en budgethouders aan moeten sporen om MVI in de inkoopbehoefte mee te nemen. Bestuurders dienen opdrachtgevers en inkopers te faciliteren met de benodigde kaders, kennisontsluiting en waar nodig extra capaciteit.

Budgethouder (opdrachtgever)

Budgethouders zijn feitelijk de resultaatverantwoordelijken voor de MVI-doelen. Zij moeten er conform de kaderstelling voor zorgen dat duurzaamheid onderdeel is van de opdracht die zij uitzetten.

Bestuurder Budgethouder

Inkoopadviseur

Inkoopadviseur

Inkoopadviseurs faciliteren de budgethouders in het inkoopproces. Zij passen de kaders toe en denken mee over mogelijkheden om het (resultaat uit het) inkooptraject zo duurzaam mogelijk in te richten. Inkoop stimuleert de opdrachtgever tot actie op de MVI-doelen voor zover zij die zelf vanuit haar taakuitvoering vanuit het inkoopproces kan beïnvloeden. Richting de bestuurder levert inkoop monitoringsinformatie die laat zien of MVI-aspecten zijn meegenomen in de inkooptrajecten.

Bij de generieke uitgaven is de rol van de inkoper om in overleg met de budgethouder en de categoriemanager te bepalen op welk ambitieniveau (zie toelichting op de drie ambitieniveaus in Paragraaf 2.2) zal worden ingekocht en te onderzoeken welke MVI-mogelijkheden er binnen een raamcontract nog mogelijk zijn.

Bij de specifieke uitgaven is het aan de inkoper en budgethouder om gezamenlijk het ambitieniveau te bepalen en de criteria conform het gekozen ambitieniveau op Niveau 1, 2 of 3 toe te passen.

6.5 Verdere analysemogelijkheden

De uitgevoerde quickscan geeft een indicatie van de uitgaven en bijbehorende klimaatimpact van het ministerie. Tijdens het onderzoek bleek dat niet alle gewenste informatie kon worden achterhaald.

Het onderzoek heeft zich toegespitst op die productgroepen waarvan voldoende informatie voorhanden was om een indicatie van de klimaatimpact te geven. Voor enkele productgroepen⁶ is de klimaatimpact gebaseerd op een grof kengetal.

Hieronder benoemen we enkele ideeën om de quickscan inhoudelijk verder te verdiepen:

- uitbreiden met aanvullende uitgaven, bijvoorbeeld de uitgaven/activiteiten die in Tabel 15 worden genoemd;
- meenemen van indirecte producten en activiteiten, die nu achter dienstverlening verborgen blijven;
- aanscherpen van de grove milieucijfers die nu zijn gebruikt;
- eventueel andere milieu-effecten dan klimaatverandering toevoegen aan het onderzoek, indien databeschikbaarheid dit toelaat.

⁶ Met name Bouw & onderhoud, ICT-hardware en Bedrijfskleding.

7 Referenties

- CE Delft, 2015. *STREAM personenvervoer 2014 - Studie naar TRansportemissies van Alle Modaliteiten Emissiekentallen 2011. Rapport 1.1*, Delft: CE Delft.
- CE Delft, 2016. *Factsheet : Ontwikkeling prijzen garanties van oorsprong* , Delft: CE Delft.
- CE Delft, 2017a. *Quickscan Rijksinkopen: productgroepen met de grootste milieu-impact*, Delft: CE Delft.
- CE Delft, 2017b. *Met een eiwittransiëtarget naar een duurzaam voedselaanbod - Verkenning van eiwittransitie-indicator en -targets voor monitoring door supermarkten, NGO's en overheid*, Delft: CE Delft.
- CE Delft, 2018. *Klimaat-effect van duurzame bedrijfsvoering Rijk*, Delft: CE Delft.
- Cheah, L. et al., 2012. Manufacturing-focused Emissions Reductions in Footwear Production. *Journal of Cleaner Production*, 44(April), pp. 18-29.
- EC, 2016. *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee, the Committee of the Regions and the European Investment Bank : Clean Energy For All Europeans. COM (2016) 860 final*, Brussels: European Commission (EC).
- ECN, 2017. *Berekening basisbedragen SDE+2017 ; versie Advies basisbedragen SDE+ 2018 (Excel bestand)*. [Online]
Available at: www.ecn.nl/fileadmin/ecn/units/bs/SDE/SDE_2018/SDE2018_website.xlsx
[Geopend 2018].
- Louwen, A., 2012. *Comparison of Life Cycle Greenhouse Gas Emissions of Shale Gas with Conventional Fuels and Renewable Alternatives. Comparing a possible new fossil fuel with commonly used energy sources in the Netherlands*, Utrecht: Universiteit Utrecht.
- MilieuCentraal, CE Delft, Stimular, 2017. *Voorstel tot actualisatie van de CO2-emissiefactor stroomverbruik*, sl: CO2emissiefactoren.nl.
- Ministerie van Defensie, 2016. *Orders voor nieuw textiel van 'oude' vezels*. [Online]
Available at: <https://www.defensie.nl/actueel/nieuws/2016/06/15/orders-voor-nieuw-textiel-van-oude-vezels>
[Geopend 2018].
- PIANOO, 2018. *Productgroepen*. [Online]
Available at: <https://www.pianoo.nl/nl/themas/maatschappelijk-verantwoord-inkopen-mvi-duurzaam-inkopen/productgroepen>
- RVO, 2017. *Nederlandse lijst Energiedragers en standaard CO2 emissiefactoren*, sl: RVO.
- Vringer, K. et al., 2010. A hybrid multi-region method (HMR) for assessing the environmental impact of private consumption. *Ecological Economics* , 69(12), pp. 2510-2516.

A Categorieën

Tabel 13 geeft een overzicht van de 31 categorieën van het Rijk.

Tabel 13 - Overzicht van de 31 categorieën van het Rijk

	Categorie
1	Bedrijfskleding
2	Beveiliging
3	Catering
4	Civiele Dienstvoertuigen
5	Communicatie
6	Datacenter
7	Dataverbindingen
8	Deurwaarders
9	Duurzame Inzetbaarheid en Mobiliteit
10	EBA
11	Energie
12	Gebouwen en Installaties
13	Grondstoffenmanagement en afvalzorg
14	Hotel en vergaderaccommodatie (in oprichting)
15	ICT Inhuur
16	ICT Werkomgeving Rijk
17	Inhuur Financieel advies en audit capaciteit
18	Inhuur Interim Management
19	Inkoop Advies en Juridische Capaciteit
20	Kantoorartikelen en computersupplies, Kantoorinrichting
21	Laboratorium
22	Leren en ontwikkelen
23	Papier, Afvoer (vertrouwelijke) informatiedragers en Print- en Drukwerk
24	Post
25	Schoonmaak
26	Standaard (Pakket)software
27	Tolk en Vertaaldiensten
28	Totaaloplossingen
29	Uitzendkrachten
30	Vakliteratuur en Abonnementen
31	Vervoer

B Productgroepen met MVI-criteria

Tabel 14 geeft een overzicht van de 45 productgroepen waarvoor het Rijk MVI-criteria heeft opgesteld.

Tabel 14 - Overzicht van de 45 productgroepen met MVI-criteria

A	AUTOMATISERING EN TELECOMMUNICATIE	E	KANTOORGEBOUWEN
1	Audiovisuele apparatuur	22	Grootkeukenapparatuur
2	ICT-Hardware en mobiele apparaten	23	Kantoorgebouwen beheer en onderhoud
3	Netwerken datacenterhardware en telefonie	24	Kantoorgebouwen huur en aankoop
4	Reproductieapparatuur	25	Kantoorgebouwen nieuwbouw
5	Toner cartridges	26	Kantoorgebouwen renovatie
B	ENERGIE	27	Kantoorgebouwen sloop
6	Elektriciteit	28	Kantoorstoffering
7	Gas	F	GROND-, WEG-, EN WATERBOUW
C	TRANSPORT EN VERVOER	29	Civiele constructies
8	Buitenlandse dienstreizen	30	Conserveringswerken
9	Dienstauto's	31	Gemalen
10	Contractvervoer	32	Gladheidsbestrijding
11	Transportdiensten	33	Groenvoorzieningen
D	KANTOORFACILITEITEN EN DIENSTEN	34	Grondwerken, bouwrijp maken terrein & sanering/bodemreiniging
12	Automaten	35	Kabels en leidingen
13	Bedrijfskleding	36	Mobiele werktuigen uitbesteding
14	Catering	37	Openbare verlichting
15	Drukwerk	38	Reiniging openbare ruimte
16	Externe vergader- en verblijffaciliteiten	39	Riolering
17	Kantoorartikelen	40	Straatmeubilair
18	Kantoormeubilair	41	Vaartuigen
19	Papier	42	Verkeersregelinstallaties
20	Reinigen van Bedrijfskleding	43	Waterzuiveringsinstallaties en slibbehandeling
21	Schoonmaak	44	Wegen
		45	Zware voertuigen

C Niet meegenomen uitgaven

Voor de volledigheid benoemen we in deze paragraaf de uitgaven/activiteiten, waarvan bekend is dat ze plaatsvinden, die niet zijn meegenomen in de bepaling van de klimaatimpact. Naast diensten (en onderliggende producten/activiteiten – zie bespreking in Hoofdstuk 4) gaat het hier om de posten in Tabel 15.

Tabel 15 - Overzicht uitgaven/activiteiten die niet zijn meegenomen in de huidige analyse

Categorie	Subcategorie (voorbeelden; niet-uitputtend)	Opmerking
Transport		
	Auto (woon-werkverkeer medewerkers)	Uitgaven niet bekend; beperkt beïnvloedbaar door J&V
	Auto (dienstreizen medewerkers)	Uitgaven niet bekend
	Auto (externen)	Uitgaven niet bekend
Voedsel/catering		
	Regenereerapparatuur/voedseltransportwagens	Vermeld in spend. Kleine uitgave
Bedrijfskleding		
	Kleding gebruikt bij andere afdelingen (niet-DJI)	Uitgaven niet bekend
Overig		
	Gereedschappen	Uitgaven bekend uit Rapportage MVI 2016. Relatief kleine uitgaven (2 miljoen €/jaar) met vermoedelijk beperkte invloed. Deze zijn nog niet in de quickscan meegenomen.
	Speeltoestellen & straatmeubilair	
	Speelattributen	
	Tandartsinstrumenten en -verbruiksgoederen	
	Verpakkingsmaterialen	
	Sleutels en sloten	
	Wegbewijzering	
	Brandblusmiddelen	
	Gereedschap & technische artikelen	
	Europese aanbesteding Röntgeninspectie apparatuur	
	BHV-artikelen	
	Leveren flow pack machine	
	Wasmiddelen, hulp chemicaliën en doseerapparatuur	
	Bevestigingsmaterialen	

D Klimaatimpact van elektriciteit

D.1 Inleiding

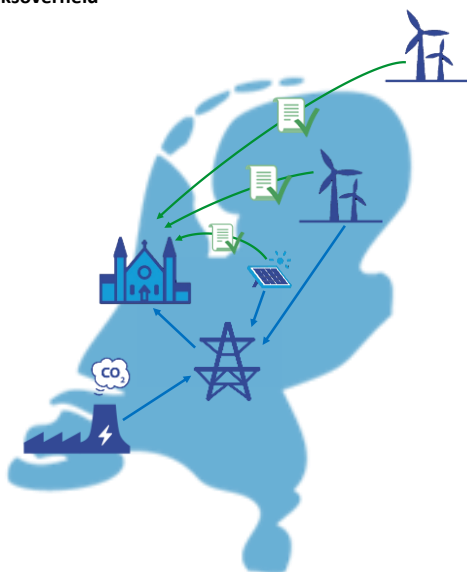
In 2017 is door de Rijksoverheid een contract gesloten met een nieuwe leverancier van elektriciteit voor een aantal departementen. We gaan ervan uit dat ook het ministerie van Justitie en Veiligheid onder dit energiecontract valt. In het contract is opgenomen dat één derde deel afkomstig is van Nederlandse groene stroom, met name uit windenergie, en een klein gedeelte is opgewekt door PV. De overige twee derde is afkomstig van Europese windenergie.

Om te bepalen welke CO₂-emissiereductie toe te schrijven is aan de inkoop van groene stroom door de Rijksoverheid (het zogenaamde toerekeningsvraagstuk) beschrijven we in deze bijlage eerst de hoe groene stroom werkt, vervolgens wat de relatie is met investeringen in groene productiecapaciteit, en daarna gaan we in op de verschillende toerekeningsmechanismen die hierbij kunnen worden gebruikt.

D.2 Groene stroom en Garanties van Oorsprong

In Figuur 15 is op vereenvoudigde en schematische wijze weergegeven hoe de inkoop van groene stroom van de Rijksoverheid is vormgegeven.

Figuur 15 - Inkoop groene stroom door de Rijksoverheid

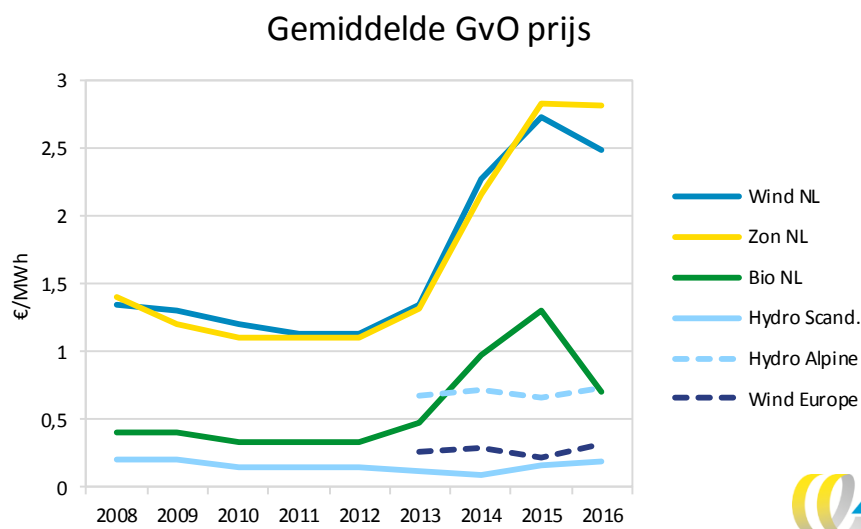
De levering van de stroom zelf (de fysieke levering) wordt weergegeven via de blauwe lijnen. De geleverde stroom is voor het grootste deel afkomstig van regelbare centrales die fossiele brandstoffen verstopen, hetgeen CO₂-emissie tot gevolg heeft. Omdat de Rijksoverheid groene stroom wil gebruiken, is er naast de levering van stroom ook overdracht van Garanties van Oorsprong (GvO's) voor hernieuwbare elektriciteit, de groene lijnen in de figuur. Bij de fysieke levering van elektriciteit wordt namelijk geen onderscheid gemaakt tussen elektriciteit uit verschillende bronnen. De GvO is een bewijs dat er een bepaalde hoeveelheid (hernieuwbare) elektriciteit is aangemaakt. Bij de productie van hernieuwbare elektriciteit voor elk megawattuur (MWh) een GvO aangemaakt. Hier staat onder andere de bron van elektriciteit op en het land van herkomst.

GvO's kunnen in een groot aantal landen worden uitgegeven aan de producent van de hernieuwbare elektriciteit. De GvO's kunnen vervolgens los van de elektriciteit verkocht worden aan derden, in dit geval de Rijksoverheid. De Rijksoverheid heeft voor de inkoop van elektriciteit en de afname van GvO's meerjarige contracten afgesloten met Nuon, Eneco, Engie en Greenchoice. Voor de inkoop van de GvO's geldt dat 30% van de GvO's afkomstig is van wind- en zonne-energie uit Nederland en dat de overige 70% uit het buitenland komen.

De prijs die betaald wordt voor de GvO, en het aantal jaar dat de afname van de GvO's gegarandeerd is, is vaak een bilaterale afspraak tussen marktpartijen.

Nederlandse GvO's zijn relatief populair en schaars. Daarom is de marktwaarde van Nederlandse GvO's hoger dan van buitenlandse GvO's. Een GvO van Nederlandse windstroom kostte in 2016 $\pm 2,50$ €/MWh (zie Figuur 16)⁷, terwijl de prijs van buitenlandse GvO's circa 0,25 €/MWh was.

Figuur 16 - Gemiddelde GvO-prijs⁸

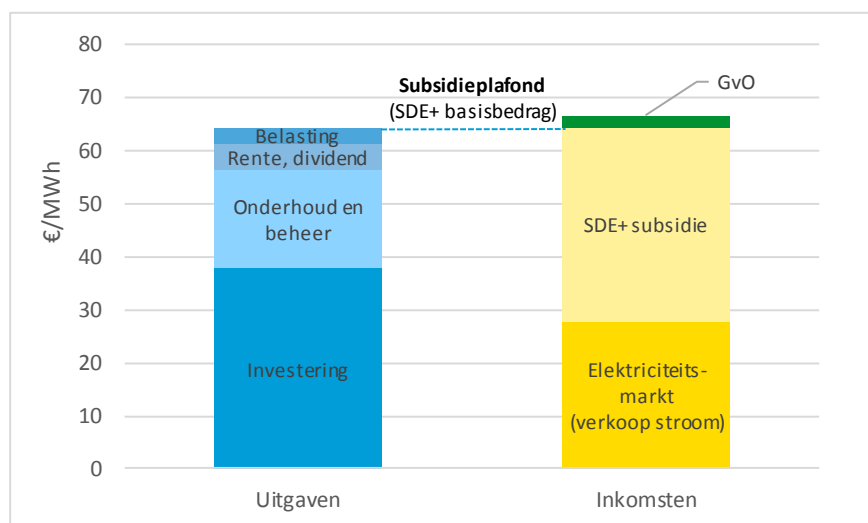
D.3 Relatie met investeringen in groene productiecapaciteit

Het is interessant om de waarde van de GvO te zien in het bredere perspectief van de marktwaarde van stroom en de kostprijs van hernieuwbare energie. Dit omdat soms de suggestie wordt gewekt dat het kopen van groene stroom bijdraagt aan meer wind en zon. Om dit nader te duiden is in Figuur 17 de businesscase van wind op land weergegeven en is de waarde van de GvO ook weergegeven. Onder de figuur wordt dit verder toegelicht.

⁷ Merk op dat er in het Winter package van de Europese Commissie van 30 november 2016 (EC, 2016) voorstellen zijn gedaan om het systeem van GvO's te hervormen voor de periode 2020-2030. Dit zijn nog slechts voorstellen en er is daarom nog geen zekerheid over de uitwerking ervan. Dit soort beleidswijzigingen kunnen echter wel van invloed zijn op de prijs van GvO's en beslissingen in het kader van energiebesparing. Omdat er nog niets besloten is, en de voorstellen nog stevig bediscussieerd worden, kunnen we hier nu geen verdere uitspraken over doen.

⁸ Bron: (CE Delft, 2016).

Figuur 17 - Businesscase wind op land, nieuw vermogen anno 2018. Inkomsten onderscheiden naar markt, SDE+ subsidie en garanties van oorsprong

Bron: Berekeningen CE Delft op basis van ECN (2017).⁹

Windenergie op land kost ongeveer € 65 per MWh, als de totale productiekosten over een termijn van 15 jaar genomen worden en het financieel rendement voor de investeerder 15% bedraagt. Dit is hoger dan de waarde van windenergie op de elektriciteitsmarkt, deze is circa € 30 per MWh. Er is dus een flink ‘gat’ tussen de marktprijs en de kosten, dit gat heet ook wel de ‘onrendabele top’.

De SDE+ subsidieregeling is bedoeld om investeringen in hernieuwbare energie aan te wakkeren door deze onrendabele top af te dekken.¹⁰ De SDE+ subsidie wordt bekostigd uit middelen die weer gedekt worden door de Opslag Duurzame Energie op de energierekening van, voor het merendeel, kleinverbruikers (huishoudens en MKB-bedrijven).

In de figuur is duidelijk te zien dat de opbrengsten van GvO's veel geringer zijn dan de SDE+ bijdrage (het gaat om circa 5-10% van de SDE+ bijdrage). De inkomsten uit GvO's zijn dus lang genoeg niet om de meerkosten van wind op land te dekken. Dit geldt ook voor andere bronnen van hernieuwbare elektriciteit zoals biomassa en zonnestroom.

De SDE+ bijdrage dekt in principe de volledige onrendabele top. Dankzij de SDE+ kan een projectontwikkelaar een rendabele investering doen in hernieuwbare energieopwekking en een gunstige, positieve businesscase realiseren. De opbrengsten uit GvO's komen hier nog weer bovenop, en maken de businesscase dus nog beter. Dit helpt de projectontwikkelaar om eventuele project- en marktrisico's, zoals zeer lage prijzen op de elektriciteitsmarkt, nog beter af te dekken.

⁹ ECN, 23 november 2017. Advies basisbedragen SDE+ 2018. Onrendabele-top-model (OT-model). Online beschikbaar: (ECN, 2017).

¹⁰ Dit werkt zo: voor alle hernieuwbare energie onder de SDE+ geldt een vast basisbedrag, vastgesteld op het moment van aanvraag, en geldend tijdens de subsidieduur. Het correctiebedrag, het forfaitaire bedrag gebruikt om de marktinkomsten te ramen, wordt jaarlijks achteraf berekend op basis van de elektriciteitsmarkt in dat jaar. De marktprijs van GvO's wordt hier niet in betrokken. In de SDE+ 2018 is het basisbedrag voor windenergie op land 54-73 €/MWh (afhankelijk van de locatie: windrijk of niet). Het voorlopige correctiebedrag voor 2018 is 28 €/MWh. De onrendabele top die vergoed wordt is dus circa 26-45 €/MWh. De SDE+ uitkering is dus 10-20x meer dan de marktprijs van een GvO (circa 2,5 €/MWh).

Samenvattend de conclusie van deze analyse: de meerprijs die de Rijksoverheid betaalt voor groene stroom heeft wel een effect op de positieve businesscase voor investeerders in hernieuwbare energie, maar het primaire instrument voor de totstandkoming van hernieuwbare energie is de SDE+ subsidie-regeling, die apart wordt bekostigd, en waarin de waarde van de GvO niet is meegenomen.

D.4 Toerekeningsvraagstuk

In voorgaande paragraaf is de context rondom groene stroom geschetst, en is aangegeven hoe de financiering van hernieuwbare energie eruitziet. Er is geconstateerd dat de GvO niet het instrument is waarmee hernieuwbare energie tot stand komt. De GvO kan wel op verschillende wijzen gebruikt worden om hernieuwbare energie, en de CO₂-emissiereductie daarvan, toe te rekenen.

In deze paragraaf schetsen we de twee belangrijkste allocatiemethoden om energie- of CO₂-besparing toe te rekenen aan partijen, en geven we de toepasbaarheid voor de Rijksoverheid weer.

De twee belangrijkste, en meest relevante allocatiemethoden zijn 'economische allocatie' en 'allocatie op basis van het eigendom van GvO's'. Beide methoden worden hieronder toegelicht.

Tevens werken we uit hoe dit toegepast kan worden voor het Rijk.

D.4.1 Economische allocatie

Bij economische allocatie komt het erop neer dat degene die betaalt voor de CO₂-reductie deze ook aan zich mag toerekenen (of naar rato indien er meerdere financieringsbronnen zijn).

Opmerking: Aangezien deze studie gaat over het inkoopbeleid van de Rijksoverheid zien we de Rijksoverheid hier als inkoper van hernieuwbare elektriciteit en niet als subsidieverstrekker van de SDE+.

Het deel dat de Rijksoverheid per kWh (indirect) betaalt aan hernieuwbare elektriciteit bestaat dus uit de prijs van de GvO's en de ODE-heffing. Het is niet bekend wat de Rijksoverheid per afgenomen GvO betaalt, maar we gaan hier uit van € 2,50/MWh. De ODE-heffing voor het zakelijke gebruik was in 2016 ook +/- € 2/MWh (tarief voor aansluitingen met een verbruik tussen 50 MWh en 10.000 MWh)¹¹. De totale bijdrage aan de hernieuwbare elektriciteit is dus ongeveer € 4,50/MWh. Zoals uit Figuur 17 blijkt is de onrendabele top (ORT) voor wind op land circa € 40/MWh. De financiële bijdrage van de Rijksoverheid komt hiermee op ruim 10% van de totale onrendabele top. Op basis van economische allocatie mag de Rijksoverheid (bij prijzen zoals hier gehanteerd) dus ruim 10% van de CO₂-reductie 'claimen'.

D.4.2 Allocatie op basis van eigendom van GvO's

Een tweede veelgebruikte methode is de allocatie op basis van eigendom van GvO's. Dit is toegestaan in een aantal protocollen voor het monitoren van CO₂-uitstoot. Degene die de GvO's koopt en afboekt mag de CO₂-reductie claimen, maar er zijn soms wel eisen aan het soort GvO's en aan hoe er wordt gerapporteerd. We behandelen kort de in Nederland meest gebruikte: Greenhouse Gas Protocol en de CO₂-prestatieladder.

¹¹ Dit tarief was in 2017 € 3/MWh en in 2018 wordt dit bijna € 5/MWh).

a Greenhouse Gas-protocol

Het protocol staat twee methoden toe; location en market-based. Als de location-based-methode wordt gebruikt mogen GvO's niet meegenomen worden en moet met de nationale mix worden gewerkt.

Als de market-based-methode gebruikt wordt, dan mogen de Garanties van Oorsprong worden gebruikt, maar het is dan wel voorgeschreven om ook de CO₂-emissies te laten zien via de nationale mix, dit is het zogenaamde dubbele reporting. Je maakt dus inzichtelijk wat enerzijds de emissies van elektriciteit zijn indien er geen 0-emissie geldt voor elektriciteit uit groene stroom, en anderzijds wat de totale emissie is bij het gebruik van een 0-emissie.

b CO₂-prestatieladder

Conform de CO₂-prestatieladder mag groene stroom tellen als stroom met een emissie van 0 g/kWh als deze afkomstig is uit Nederland. Als de groene stroom afkomstig is uit biomassa zijn daarnaast aanvullende bewijzen noodzakelijk, en kan niet met 0 g/kWh worden gewerkt.

D.4.3 Conclusie toerekeningsvraagstuk

Verschillende monitoringsmethoden staan toe dat er dankzij het kopen van groene stroom of GvO's de CO₂-uitstoot per verbruikte kWh 0 gram/kWh of zeer laag is. In het Greenhouse Gas Protocol geldt dit voor alle GvO's, maar moet er ook worden getoond wat de uitstoot zou zijn zonder GvO's. Bij de CO₂-prestatieladder mogen alleen de GvO's die uit Nederland komen worden meegeteld.

D.5 Resultaat CO₂-emissiereductie bij elektriciteit

Het is afhankelijk van de gekozen allocatiemethode hoeveel CO₂-reductie de Rijksoverheid zich mag toerekenen. De resultaten staan in volgende tabel.

Allocatiemethode	Toerekening	Percentage van toepassing
Economische allocatie	Financieringsgrond	10%
Allocatie op basis van eigendom van GvO's:	Alle GvO's	100%
	> NL mix, geen GvO's	0%
a Greenhouse Gas Protocol > Dual reporting vereist		
CO ₂ -prestatieladder	Alle GvO's uit Nederland	34%